

Opinnäytetyö (AMK)

Sosionomi

2018

Karolina Heikkinen-Sealelli

AISTIELÄMYKSIÄ LUONNOSSA

– aistiharjoituksia päiväkodin luontokasvatukseen

Karolina Heikkinen-Seaelli

AISTIELÄMYKSIÄ LUONNOSSA

- aistiharjoituksia päiväkodin luontokasvatukseen

Kehittämistyön tarkoituksena oli tuottaa opaskirja Päiväkotitiitiäisen ulkotoiminnan tueksi. Päiväkotitiitiäinen on Uudessakaupungissa toimiva Sateenkaari Kodon ylläpitämä päiväkotitiitiäinen, jossa on 47 lapsipaikkaa. Kehittämistyöni tehtäväksi muodostui koota Tiitiäisen käyttöön opas, jossa on luonnossa toteutettavia, aisteja hyödyntäviä harjoituksia ja leikkejä yli 3-vuotiaille lapsille. Oppaan harjoitukset ovat helposti toteutettavia luonnosta löydettävillä materiaaleilla. Tarkoituksena oli syventää lasten luontosuhdetta aistielämysten kautta.

Kävin keskusteluja oppaan sisällöstä päiväkodin johtajan kanssa ja tutustuin päiväkodin lähiluontoon ja ulkoilualueisiin. Etsin kirjoista ja internetsivustoilta ulkoleikkejä ja -harjoituksia, joita muokkasin oppaaseen sopiviksi. Kokosin harjoitukset opasvihoksi, jonka jokainen sivu on laminoitu, jotta se kestävä erilaisia sääolosuhteita ulkokäytössä. Vein oppaan ensimmäisen version Tiitiäiseen työntekijöiden arvioitavaksi ja keräsin heidän kokemuksiaan ja mielipiteitään oppaasta kyselylomakkeella. Neljä työntekijää täytti kyselylomakkeen. Työntekijät antoivat oppaalle niin positiivisen arvion, että en nähnyt syytä tehdä muutoksia oppaaseen.

Työntekijöiden arvion mukaan oppaasta sai uusia ideoita ulkotoimintaan, vaikka jotkut harjoitukset olivatkin jo ennestään tuttuja. He pitivät oppaan ulkoasusta ja kokivat sen helposti mukaan otettavaksi. Työntekijät arvioivat kyselyssä, että myös lapset pitivät oppaan harjoituksista. Vaikka kehittämistyö ei tuottanut juurikaan uutta sisältöä, se kokosi olemassa olevia harjoituksia käytettävään muotoon.

ASIASANAT:

Varhaiskasvatus, luontokasvatus, ympäristökasvatus, kestävä kehitys, aistit, moniaistisuus

BACHELOR'S THESIS | ABSTRACT

TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Bachelor of social services

2018 | 35+34

Karolina Heikkinen-Sealelli

SENSORIAL EXPERIENCES IN NATURE

- sensorial exercises for day care center's nature education

The aim of this developmental work was to produce a booklet to support the outdoor activities of Day Care Center Tiitiäinen. Day Care Center Tiitiäinen is located in Uusikaupunki and it is maintained by Sateenkaari Koto. It has 47 places for children. My developmental work consisted of collecting sensorial exercises and plays in a booklet that can be played outdoors and are aimed at children over 3 years of age. The exercises in the guide are easy to carry out by using the materials that are available in the nature environment. The goal is to deepen children's relationship with the nature by providing sensory experiences.

I discussed the contents of the guide with the manager of the day care center and I acquainted myself with the nature surroundings and the outdoor areas of the day care center. I searched outdoor plays and exercises from books and the internet and worked them up to fit the guide. I collected the exercises as a guide booklet that has each page laminated so it will be weatherproof when used outside. I took the first version of the guide to Tiitiäinen to be evaluated by the workers. I used a questionnaire form to collect their experiences and opinions about the guide. Four workers filled out the questionnaire. The workers gave very good reviews about the guide, so I saw no reason to make any changes to it.

According to the workers' reviews they got new ideas to their outdoor activities though some of the exercises were already familiar to them. They liked the appearance of the guide booklet and found it easy to take along. In the workers' opinion, also the children liked the exercises. Although the developmental work did not produce much new content, it collected the existing exercises into easily usable form.

KEYWORDS:

Early childhood education, nature education, environmental education, sustainable development, senses, multisensorial

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	6
2 LUONTO OSANA VARHAISKASVATUSTA	8
2.1 Luonto varhaiskasvatuksen oppimisympäristönä	8
2.2 Luonto- ja ympäristökasvatus	9
2.3 Kestävä kehitys	12
2.4 Tukea ympäristö- ja kestävän kehityksen kasvatukseen	13
3 AISTIKOKEMUKSET LUONNOSSA	16
3.1 Aistit ja aistijärjestelmät	16
3.2 Luonto aistielämysten tarjoajana	17
4 KEHITTÄMISTYÖN TOTEUTUS	19
4.1 Kehittämistehtävä ja tavoitteet	19
4.2 Toimintaympäristö	20
4.3 Kehittämistyön menetelmä	21
4.4 Kehittämistyön prosessi	22
4.5 Kehittämistyön tuotos	25
5 ARVIOINTI JA JOHTOPÄÄTÖKSET	27
5.1 Teorian arviointi	27
5.2 Kehittämismetodien arviointi	28
5.3 Tuotoksen arviointi	29
5.4 Oman työskentelyn arviointi	30
5.5 Johtopäätökset	31
LÄHTEET	33

LIITTEET

- Liite 1. Kysely
- Liite 2. ”Aistitehtäviä”

KUVAT

Kuva 1 Palmerin (1998) puumalli (Jeronen ym. 2009).	10
Kuva 2 Opinnäytetyön prosessin kuvaus konstruktivistisen mallin mukaan (mukaillen Salonen 2013, 20).	22

1 JOHDANTO

Miltä sade kuulostaa keväisessä metsässä? Entä mitä ääniä voi kuulla talvisessa metsässä? Kumpi on painavampi, kivi vai pala puuta? Entä kylmempi? Luonto tarjoaa monipuolisen ja jatkuvasti muuttuvan ympäristön virkistäytymiselle, tutkimiselle ja leikkimiselle. Meillä Suomessa luonto on lisäksi yleensä lähellä ja käytettävissä jokamiehen oikeuksien sallimissa rajoissa. Luonto on myös yksi tärkeä varhaiskasvatuksen oppimisympäristö. Opetushallituksen vuonna 2016 julkistamassa varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa varhaiskasvatuksen yhdeksi osa-alueeksi katsotaan ympäristökasvatus, jonka eräänä tavoitteena on vahvistaa lasten luontosuhdetta. Varhaiskasvatuksessa lapsi ohjataan kunnioittamaan luontoa ja luonto toimii niin oppimisen kuin esteettisen kokemisen ja rauhoittumisenkin paikkana (Opetushallitus 2016, 33). Myös Uudenkaupungin esiopetuksen opetussuunnitelmassa mainitaan varsinaissuomalainen saaristoluento, joka tarjoaa mahdollisuuden monimuotoiseen oppimiseen jokaisena vuoden aikana (Uusikaupunki 2016, 35).

Halusin tehdä opinnäytetyöni kotikaupungissani Uudessakaupungissa ja kun Sateenkaari Kodon ylläpitämä, uusikaupunkilainen Päiväkoti Tiitiäinen tarjosi aiheeksi ulkotoimintansa kehittämistä, otin tarjouksen mielelläni vastaan. Tiitiäisen toimintasuunnitelmaan kaudelle 2017-2018 on kirjattu luontokasvatuksen sekä ulkona liikkumisen ja oppimisen lisääminen. Keskustelujen ja mietinnän tuloksena toiminnallisen opinnäytetyöni aiheeksi kiteytyi laatia käytännön opas Päiväkoti Tiitiäisen ulkotoiminnan tueksi. Keskityn oppaassa erityisesti toimintaan, joka innostaa lapsia käyttämään monipuolisesti aistiaan luonnon tutkimisessa. Lapsena koetut luontokokemukset ovat monella tapaa tärkeitä ja luovat pohjaa ympäristövastuulliselle käyttäytymiselle aikuisuudessa (Wahlström & Juusola 2017, 11). Tiedollisen opettamisen sijasta oppaassa keskitytään kokemuksiin ja aistimuksiin, vaikka toki toiminnan myötä lapsille välittyy myös tietoa luonnosta ja sen ilmiöistä. Oppiminen on tehokkainta myönteisten tunteiden vallitessa, joten ympäristökasvatuksen tulisi tiedon opettamisen ja uhistä kertomisen sijaan tarjota myönteisiä, syvällisiä kokemuksia (Wahlström & Juusola 2017, 13.) Oppaan harjoitukset on suunnattu yli 3-vuotiaille mutta soveltaen ne käyvät myös nuoremmille lapsille.

Opinnäytetyöni raportin teoriaosuudessa tarkastelen varhaiskasvatusta keskittyen luonto- ja ympäristökasvatukseen sekä kestäväen kehityksen kasvatukseen. Esittelen muutamia esimerkkejä luonto- ja kestäväen kehityksen kasvatuksen tueksi kehitetyistä

menetelmistä, joita varhaiskasvatuksessa käytetään. Tämän jälkeen käyn läpi aisteja sekä sitä, kuinka aistitieto auttaa erilaisten asioiden oppimisessa. Tämä teoriaosuus luo pohjaa oppaaksi keräämilleni toimintaideoille, jotka perustuvat luonnon elämykselliseen kokemukseen eri aisteja hyödyntäen. Elämyksellinen luontosuhde on omiaan lisäämään luontoherkkyyttä, joka puolestaan saa ihmisen toimimaan luonnon puolesta, sen suojelemiseksi (Wahlström & Juusola 2017, 11). Lapsuuden luontokokemukset vaikuttavat ihmiseen tutkitusti läpi elämän ja ohjaavat ihmistä ympäristön kannalta vastuullisempiin valintoihin aikuisuudessa (Leppänen & Pajunen 2017, 25).

2 LUONTO OSANA VARHAISKASVATUSTA

2.1 Luonto varhaiskasvatuksen oppimisympäristönä

Monipuolisesti toteutettava varhaiskasvatus edellyttää monipuolisia oppimisympäristöjä. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kerrotaan oppimisympäristö-käsitteen sisältävän varhaiskasvatuksessa muun muassa fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen ulottuvuuden. Oppimisympäristö tarkoittaa niin tiloja, paikkoja ja välineitä kuin lapsen kehitystä ja oppimista tukevia yhteisöjä ja käytänteitäkin. Myös hoitamaton luonto samoin kuin pihat ja leikkikentät ovat varhaiskasvatuksen oppimisympäristöjä, joita käytetään liikunta- ja luontoelämysten ja oppimiskokemusten paikkoina. (Opetushallitus 2016, 31 - 32.)

Tutkimuksissa on todettu ihmisten pitävän erityisesti metsistä, joissa kasvaa kookkaita puita ja jotka ovat monilajisia; esimerkiksi sekametsät koetaan viehättävämmiksi kuin yhden puulajin muodostamat metsät. Myös metsän luonnontilaisuus on ihmisille tärkeää samoin kuin se, että aluskasvillisuus ja pensaat eivät muodosta näköestettä. Koska ihmislaji on kehittynyt luonnonympäristöissä hyvin pitkän ajan kuluessa, ihmislaji on sopeutunut luonnonmaisemiin ja tietystä ympäristöstä pitäminen voi olla geneettistä perua. Yleensä ihmiset pitävät savannimaisista maisemista, joissa voi itse olla piilossa ja samalla nähdä laajalle alueelle. (Karjalainen & Sievänen 2006, 249 - 250.)

Luonto tarjoaa lapsille monipuolisen ja muuttuvan ympäristön, jonka on todettu lukuisissa tutkimuksissa vaikuttavan ihmiseen positiivisesti. Luonnonläheisyys tukee ihmistä monin tavoin psyykkisesti, henkisesti, fysiologisesti ja sosiaalisesti. Ulkona luonnossa oleskelu saa kehon rentoutumaan ja hengityksen tasaantumaan. Jo noin 15 minuutin luonnossa oleskelun jälkeen parasympaattinen hermosto, joka vastaa muun muassa ruoansulatuksen ja rauhasten toiminnasta, aktivoituu. (Leppänen & Pajunen 2017, 23.) Luonnossa oleskelun on huomattu vähentävän stressihormonien määrää kehossa sekä lisäävän mielihyvää tuottavien hormonien, kuten serotoniinin ja oksitosiinin määrää. Luontoympäristö vaikuttaa ihmiseen osin tiedostamattomasti ja tahdosta riippumattomasti, pelkällä olemassaolollaan. (Arvonen 2014, 19.)

Tutkimuksissa lasten ulkoilulla luonnossa on monenlaisia positiivisia vaikutuksia: heidän sosiaaliset taitonsa ja keskittymiskykynsä paranevat, itseluottamus ja itsetunto kasvavat, kielelliset ja motoriset taidot kehittyvät sekä tietämys luonnosta ja sen ymmärtäminen lisääntyvät (Knight 2009). Luontoympäristö tarjoaa erilaisia kokemuksia kuin sisätilat tai

rakennetut leikkiympäristöt ja kehittää lapsia tekemään havaintoja, hahmottamaan syyseuraussuhteita sekä ajattelemaan kriittisesti (Parikka-Nihti & Suomela 2014, 77). Luonnolle kannattaa altistua jo varhain, sillä lapsuuden luontokokemukset vaikuttavat läpi elämän ja niillä on yhteys ympäristön kannalta vastuullisempiin valintoihin aikuisena (Leppänen & Pajunen 2017, 25.)

Esikouluikäisiä lapsia tutkimalla on todettu, että luonnonympäristöissä leikkivät lapset kehittyvät motorisesti taitavammiksi erityisesti tasapainon ja ketteryyden osalta kuin rakennetuilla leikkikentillä leikkivät lapset (Louv 2008, 98). Kulkeminen luonnonmukaisella, epätasaisella alustalla tarjoaa monipuolista fyysistä harjoitusta ja on hyväksi tasapainoaisille. Tutkimusten mukaan erityisesti paljain jaloin kulkeminen parantaa työmuistia, jota aivot käyttävät mieleen palauttamisessa ja tiedon käsittelyssä. Tämä perustuu ainakin osittain siihen, että paljain jaloin kulkiessa huomio kiinnittyy askeliin, jolloin mieli huomaamatta hiljenee ja virkistyy. (Leppänen & Pajunen, 2017, 23.)

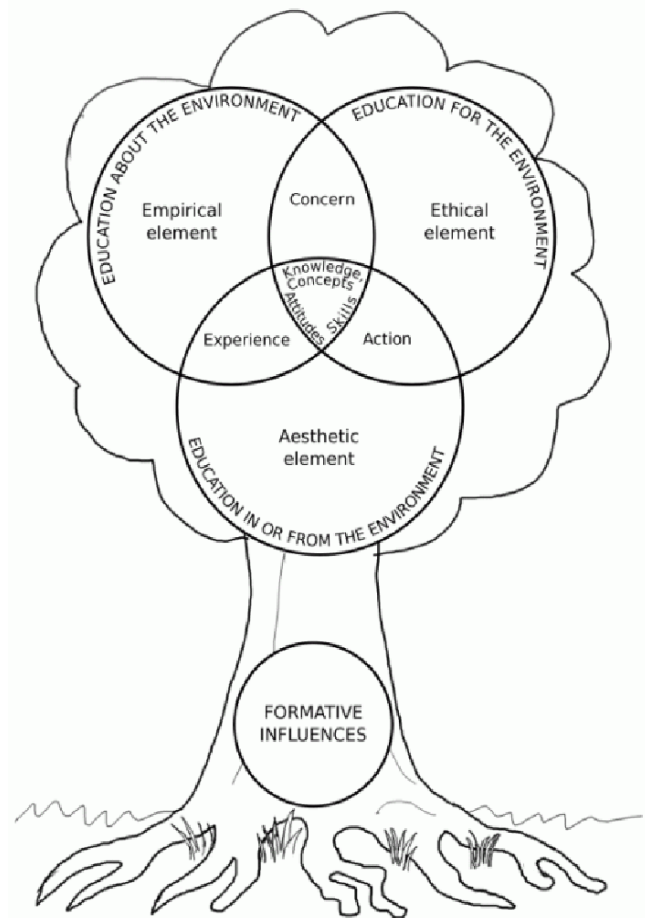
Monet luonnonmateriaalit, erityisesti ulkona olevat, poikkeavat ominaisuuksiltaan sisätiloissa käytettävistä leluista, jotka ovat usein kovia, kiiltäviä ja melko samanpainoisia. Luonnonmateriaalit ovat eri painoisia, eri tavoin muokkautuvia ja erilaisia myös ulkonäöltään. Luonnonesineitä ei ole valmiiksi määritelty, joten ne synnyttävät uusia ideoita ja antavat lapsen asettua päähenkilön asemaan. (Woods 2016, 94.) Lapsen oppimiselle ja kehitymiselle on tärkeää, että lapsi voi kokea olonsa turvalliseksi. Tätä edesauttaa pysyvyys ja toisto, esimerkiksi tietty lähimetsän retkipaikka, jossa käydään toistuvasti. Kokemusmaailmaa voidaan laajentaa tutustumalla erilaisiin ympäristöihin, rikastuttamalla toimintaa materiaaleilla, keksityillä tarinoilla ja leikeillä sekä innostamalla lapsia käyttämään eri aistejaan luonnon tutkimisessa. (Parikka-Nihti & Suomela 2014, 80.)

2.2 Luonto- ja ympäristökasvatus

1960-luvun lopulla syntyneellä ympäristökasvatuksen käsitteellä tarkoitetaan elinikäistä oppimisprosessia, jossa ihmiset tiedostavat ympäristön ja siihen liittyvät kysymykset sekä oman roolinsa ympäristön hoitajana ja säilyttäjänä (Wolff 2004, 18). Ympäristökasvatus ei tarkoita yksinomaan luontokasvatusta, vaan ympäristö käsitetään laajemmin tarkoittaen myös kulttuurista, taloudellista, sosiaalista, esteettistä ja eettistä ympäristöä (Cantell 2004, 12).

Ympäristövastuullisuuden taustalla ovat merkittävässä roolissa lapsena ja nuorena koettut kokemukset luonnosta. Mitä herkempi ihminen on suhteessa luontoon, sitä suurempaa on myötätuntoisuus. Tunteakseen myötätuntoa luontoa kohtaan, ihminen tarvitsee henkilökohtaisen kosketuksen luontoon, kokemuksia ja muistoja luonnosta. Ympäristöherkkyyden tärkein osatekijä on myötätunto, pelkkä tiedon antaminen luonnon suojelusta ei riitä. Tieto on myös tarpeellista, mutta se ei yksin riitä saamaan ihmistä sitoutuneeksi luonnon kunnioittamiseen ja suojelemiseen. (Wahlström & Juusola 2017, 11.)

Ympäristökasvatuksen tavoitteena on kasvattaa ympäristövastuullisia kansalaisia vahvistamalla ihmisten tietoa ympäristön tärkeydestä elämämme ja hyvinvointimme kannalta sekä saattaa ympäristönäkökulmien huomioiminen luonnolliseksi osaksi arkea. Yksi käytetyimmistä ympäristökasvatuksen teoreettisista malleista on Joy Palmerin puumalli (kuvio 1), jonka pohjana on käytetty lukuisia aikaisempia tutkimuksia. (Raittila 2017, 212 - 213.) Palmerin mallin mukaan ympäristökasvatuksen perustan, juuret, luovat merkittävät elämäkokemukset ja kasvatuksessa tulee ottaa huomioon elämäkokemukset, oppijan kehitysvaihe ja aikaisemman tiedon taso (Cantell & Koskinen 2004, 69). Kolmeen jakaantuvat ympäristökasvatuksen sisällöt

Kuva 1 Palmerin (1998) puumalli (Jeronen ym. 2009).

on esitetty puun lehvästössä: oppiminen ympäristössä, oppiminen ympäristöstä ja toimiminen ympäristön puolesta. Kaikki kolme osiota kietoutuvat osittain toisiinsa ja ovat yhtä tärkeitä. (Raittila 2017, 214.) Tarkastelen seuraavaksi lyhyesti Palmerin mallin mukaisen ympäristökasvatuksen sisältöjä.

Oppiminen tai kasvatusta ympäristössä pitää sisällään kysymyksen siitä, millaisen kasvun ja kehitysympäristön päiväkotitarjoaja tarjoaa lapselle. Lapset tarvitsevat henkilökohtaisia kokemuksia luonnosta ja mahdollisuuden ulkoilla kaupunkiympäristön lisäksi myös mahdollisimman luonnonmukaisissa ympäristöissä. (Parikka-Nihti & Suomela 2014, 25.) Varhaislapsuudessa ympäristössä oppiminen tapahtuu toimimalla ja kokemuksia hankkimalla, pääasiassa leikkimällä, liikkumalla ja tutkimalla. Tämä oppiminen tuottaa juuri niitä merkittäviä elämäkokemuksia, joiden varassa ympäristövastuullisuus voi kehittyä. (Raittila 2017, 216.) Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2016, 45) luonto nähdään myös esteettisen kokemisen ja rauhoittumisen paikkana.

Ympäristöstä opitaan itsenäisen tutkimisen, ongelmanratkaisun ja omakohtaisen oppimisen kautta. Luontodokumenttien lisäksi erityisesti oma lähiympäristö ja nykyhetki ovat tärkeitä tutkimuskohteita. Luonnonympäristön ohella myös rakennettu ympäristö tarjoaa runsaasti kaikin aistein havainnottavaa materiaalia. (Nordström 2004, 131.) Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2016, 45) ympäristöstä oppimista toteutetaan havainnoimalla luonnon ilmiöitä eri vuodenaikoina ja eri aistein, keskustelemalla niistä ja tutkimalla niitä. Samalla harjoitellaan myös ympäristöön liittyvien käsitteiden käyttöä ja kasvi- ja eläinlajien tunnistamista.

Ympäristön puolesta toimimaan oppiminen on varhaislapsuudessa pitkälti mallioppimista (Parikka-Nihti & Suomela 2014, 26). Ympäristökasvatusta on voimakkaasti myös tunne- ja arvokasvatusta ja näiden arvojen pohjalta nousee toimiminen ympäristön puolesta. Toiminta voi olla yhtä hyvin pieniä jokapäiväisiä tekoja kuin pitkäkestoisia projekteja oman elinympäristön parantamiseksi. Yhteistä työtavoille on oman ajattelun vahvistaminen ja itsenäiseen toimintaan kannustaminen. Esimerkiksi kuluttamiseen ja kestävästi kehityksen mukaiseen elämäntapaan liittyviä kysymyksiä voidaan käsitellä kaiken ikäisten ihmisten kanssa erilaisten leikkien ja harjoitusten avulla. (Nordström 2004, 136 - 37.)

Termit luonto- ja ympäristökasvatusta monesti sekoitetaan keskenään ja niitä käytetään päällekkäin, vaikka kummallakin on oma merkityksensä. Luontokasvatusta voisi määritellä olevan yksi osa ympäristökasvatusta, sillä ympäristöön kuuluu monta eri osa-aluetta, joista luonto on yksi (Cantell 2004, 13). Perinteisesti luontokasvatusta on katsottu olevan muun muassa kasvi- ja eläinlajien tuntemusta ja muunlaista luonnon havainnointia (Parikka-Nihti & Suomela 2014, 123). Luontokaan ei käsitteenä ole niin yksinkertainen kuin voisi ensin ajatella. Mitä luonto on? Onko se vain villiä luontoa, jota ihminen ei ole muokannut vai kuuluvatko rakennetut puistot ja puutarhat myös luontoon? Entä ihminen itse, onko hän osa luontoa? Kyetäkseen tarjoamaan luontokasvatusta,

varhaiskasvattajan on nähdäkseni ensin tehtävä itselleen selväksi, kuinka hän määrittelee luonnon ja ihmisen suhteen siihen. Tässä opinnäytetyössä termiä luonto käytetään kuvaamaan villiä luontoa, jota ihminen ei ole ainakaan suuressa määrin muokannut.

Willamon (2004, 41 - 44) mukaan kasvatuskulttuurimme saattaa tukea ajatusta, jonka mukaan ihminen ei kuulu luontoon, koska usein painotamme nimenomaan niitä ihmisyyden puolia, kuten lukemista ja laskemista, jotka erottavat ihmisen muusta luonnosta. Ihmisen omaa sisäistä luontoa ei tarkastella konkreettisesti, ainoastaan lukemalla esimerkiksi hengittämisestä ja suoliston toiminnasta. Luonto nähdään usein jonain kaukaisena paikkana, jonne lähdetään erikseen ”luontoretelle” sen sijaan, että luonto nähtäisiin omassa pihassa ja kodissa sekä tietenkin ihmisessä itsessään.

2.3 Kestävä kehitys

Kestävä kehitys tarkoittaa Brundtlandin vuonna 1988 julkaiseman ”Yhteinen tulevaisuus” -raportin mukaan kehitystä, joka tyydyttää nykyhetken tarpeet viemättä tulevilta sukupolvilta mahdollisuutta tyydyttää omat tarpeensa (Parikka-Nihti & Suomela 2014, 21). Lähteestä riippuen kestävän kehityksen kasvatusta voidaan nähdä osana ympäristökasvatusta, ympäristökasvatusta osana kestävän kehityksen kasvatusta tai kumpikin erillisenä kasvatuksen alana. Nykyään on yleisesti käytössä kestävän kehityksen määritelmä, jossa on seuraavat ulottuvuudet: ekologinen, taloudellinen sekä sosiaalinen ja kulttuurinen kehitys (Wolff 2004, 24). Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2016, 31) mainitaan, että myös varhaiskasvatuksessa tulee kaikessa toiminnassa huomioida ekologisesti, sosiaalisesti, kulttuurisesti ja taloudellisesti kestävän elämäntavan välttämättömyys. Vastuullista suhtautumista luontoon ja ympäristöön ilmentetään arjen valinnoilla ja toimilla.

Kestävän kehityksen neljän ulottuvuuden tulee toteutua tasapainoisesti varhaiskasvatuksessa. Sosiaalisesti kestävässä varhaiskasvatuksessa kiinnitetään erityisesti huomiota arjen yhteistyöhön, vuorovaikutustaitoihin ja lapsen osallisuuteen yhteisön toiminnassa. Ympäröivä yhteiskunta, lapsen hoitopaikan lähiympäristö ja kotikunta tulevat osaksi oppimisympäristöjä. Kulttuurisella kestävyydellä tarkoitetaan suvaitsevaisuutta erilaisista taustoista ja kulttuureista tulevia kohtaan sekä tutustumista myös omaan suomalaiseen kulttuuriin: mm. kansansatuihin ja -tarinoihin, juhliin ja perinteisiin tapoihin. (Parikka-Nihti & Suomela 2014, 37 - 40.)

Taloudellisen kestävän kehityksen ulottuvuus varhaislapsuudessa on vastuullisen kuluttamisen ja ympäristöä säästävien arjen tekojen opettelua (Parikka-Nihti & Suomela 2014, 43). Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2016) kerrotaan, kuinka päiväkotien ympäristökasvatuksella pyritään edistämään kestävään elämäntapaan kasvamista sekä siinä tarvittavien taitojen harjoittamista, kuten esimerkiksi kohtuullisuutta ja säästäväisyyttä, roskaamattomuutta sekä jätteiden vähentämistä kierrätyksen, tavaroiden korjaamisen ja uudelleenkäytön avulla.

Ekologinen kestävä kehitys tähtää luonnon monimuotoisuuden ja ekosysteemipalveluiden turvaamiseen, luonnonvarojen kestävään käyttöön, haitallisten päästöjen minimointiin ja ympäristön tilan kaikinpuoliseen parantamiseen. Varhaislapsuudessa ekologisen kestävän kehityksen opettelu alkaa lapsen luontosuhteen lujittamisella ja ympäristöherkyyttä lisäävällä toiminnalla. (Parikka-Nihti & Suomela 2014, 44.)

2.4 Tukea ympäristö- ja kestävän kehityksen kasvatukseen

Varhaiskasvatuksessa toteutettavan ympäristökasvatuksen ja kestävän kehityksen kasvatuksen tueksi on kehitetty runsaasti materiaalia, esimerkiksi internetistä löytyy lukuisia ohjelmia ja toimintaideoita. Käyn seuraavaksi lyhyesti läpi joitakin niistä.

Vihreä lippu

Vihreä lippu on päiväkotien, koulujen sekä lasten ja nuorten vapaa-ajan toiminnan kestävän kehityksen ohjelma, jonka periaatteita ovat osallisuus, ympäristökuormituksen vähentäminen, kestävän kehityksen kasvatusta, jatkuva parantaminen sekä yhteistyö. Se on osa kansainvälistä Eco Schools- ohjelmaa, joka toimii lähes kaikissa Euroopan maissa. FEE Suomi eli Suomen Ympäristökasvatuksen Seura on kehittänyt ohjelmaan suomalaisen päivähoito- ja koulujärjestelmään sopivat materiaalit ja mallit. (Vihreä lippu.)

Vihreässä lipussa on kolme perusteemaa: vesi, energia ja jätteiden vähentäminen. Päiväkoti valitsee teeman, jota käsitellään vähintään vuoden ajan konkreettisen ja monipuolisen toiminnan avulla. Lapset ovat aktiivisia toimijoita ja mukana niin toiminnan suunnittelussa kuin toteutuksessa: he kuuluvat aikuisten ohella päiväkodin ympäristöraatiin suunnitellen ja ohjaten toimintaa. Projektin alussa ja lopussa päiväkotitekee valitsemansa teeman pohjalta ympäristökartoituksen sekä toimintasuunnitelman. Vihreää

lippua voi anoa, kun päiväkotiki on ollut vähintään yhden vuoden mukana toiminnassa. Lipun saamisesta päättää Vihreä lippu -toimikunta. (Joensuu 2004, 146 - 147.)

Keke päiväkodissa

Keke päiväkodissa on tavoitteellinen ja toiminnallinen kestävä kehityksen ohjelma, jonka päiväkodit voivat internetistä ladattavissa olevan oppaan avulla suunnitella itselleen sopivaksi (Luomi ym. 2010, 7). Opas on tehty osana Helsingin, Espoon ja Vantaan kaupunkien sekä Pääkaupunkiseudun Kierrätyskeskus Oy:n 4V-hanketta, jonka neljä V:tä merkitsevät välitä, vaikuta, viihdy ja voi hyvin. Hankkeen tavoitteena oli kehittää viihtyisää ja vastuullista kaupunkiasumista. (Parikka-Nihti & Suomela 2014, 115.) 4V-hankkeen internetsivuilta saa myös toiminnassa käytettäviä lomakkeita, joiden avulla voidaan päiväkodissa kartoittaa mm. energian ja veden kulutusta, kierrättämistä, turvallisuutta ja ruokavalintoja. Toimintakaudelle valitaan yksi tai useampi kehittämiskohde, joiden toteutumista seurataan.

Metsämörri

Vuonna 1957 ruotsalainen Gösta Frohm kehitti Metsämörri-toiminnan huolestuessaan ruotsalaislasten vähäisestä ulkoilusta. Metsämörri on satuhahmo, joka herättää lasten mielikuvituksen ja johdattaa heidät metsiin, kallioille ja veden äärelle. Suomessa Metsämörri-toimintaa on ollut enimmäkseen ruotsinkielisenä jo 1970-luvun lopulta lähtien ja vuonna 1992 Suomen Latu teki lisenssisopimuksen saadakseen kehittää toimintaa suomenkielellä. Suomen Latu huolehtii toiminnan koordinoimisesta ja kouluttaa metsämörriohjaajia. (Suomen Latu.)

Metsämörri-toiminnan tavoitteena on saada lapset viihtymään ja leikkimään metsässä, tutkimaan luonnon moninaisuutta sekä kokemaan sen ihmeitä ja kauneutta kaikilla aisteillaan. Retkelle lähdetään säällä kuin säällä ja tukikohtana on retkillä tutuksi käyvä mörri-riipaikka, josta myös lapset oppivat huolehtimaan. (Parikka-Nihti & Suomela 2014, 113.)

Design-suuntautunut pedagogiikka

Design-suuntautunut pedagogiikka, entiseltä nimeltään Case Forest -menetelmä, on oppimismenetelmä, joka perustuu lasten omiin kysymyksiin, joista oppimisprosessi etenee ohjatusti yhdessä tutkien ja ihmetellen (Suomen Metsäyhdistys 2017). Menetelmä on kehitetty Suomessa Joensuun yliopiston, Suomen Metsäyhdistyksen ja METKA-työryhmän yhteistyönä (Parikka-Nihti & Suomela 2014, 104.)

Design-suuntautuneen pedagogiikan tavoitteena on juurruttaa lapsen syvälinen oppimisen periaate: sen sijaan että opetettaisiin kuinka asiat ovat, opetetaan lapsi pohtimaan, miten asioiden pitäisi olla ja kuinka hän haluaisi niiden olevan. Lapsia rohkaistaan esittämään tutkimuskysymyksiä tai keksimään aihepiiri, josta he haluaisivat lisää tietoa. Aiheista äänestetään ryhmän yhteinen tutkimusteema, jonka jälkeen tehdään suunnitelma tiedon hankintaa varten. Tämä voi pitää sisällään esimerkiksi tutustumiskäyntejä ja oppimista lähiympäristössä yhdessä eri alojen asioiden asiantuntijoiden kanssa. Kun tietoa on kerätty, se voidaan esittää esimerkiksi näyttelynä, valokuvina tai kirjana. (Parikka-Nihti & Suomela 2014, 104 – 106.)

3 AISTIKOKEMUKSET LUONNOSSA

3.1 Aistit ja aistijärjestelmät

Aivot ja hermosto tarvitsevat hyvää ja monipuolista aistimusten virtaa kehittyäkseen ja toimiakseen hyvin. Aivot vastaanottavat aistitietoa kaikista lihaksista, nivelistä, sisäelimestä, jokaisesta ihon osasta ja pään aistinelimistä. Aistit voidaan jakaa kolmeen ryhmään seuraavasti:

- 1.) Aistit, jotka kertovat kehon ulkopuolelta tulevista asioista. Näitä ovat näkö-, kuulo-, haju-, maku- ja tuntoaisti.
- 2.) Aistit, jotka kertovat kehon asennoista ja liikkeestä. Näihin kuuluvat asento- ja liikeaisti eli proprioseptiivinen aisti ja vestibulaarinen aisti, joka käsittelee aistimuksia painovoimasta, pään liikkeistä ja tasapainosta.
- 3.) Aistit, jotka kertovat kehon sisäisistä tapahtumista eli viskeraalinen aisti. (Ayres 2008, 74–75.)

Maku-, haju-, näkö- ja kuuloaistit mahdollistavat tietoisien ympäristön tarkkailun. Aivojen on osattava yhdistää eri aistien välittämiä tietoja aivojen eri tasoilla, jotta esimerkiksi ymmärtäisimme näkemäämme ja kuulemaamme. Tuntoa- eli taktiilinen aistijärjestelmä on aistijärjestelmistä laajin ja vaikuttaa voimakkaasti fyysiseen ja psyykkiseen toimintaan. Taktiilinen aistijärjestelmä myös kehittyy ensimmäisenä jo sikiöaikana kohdussa. Kosketus on erittäin tärkeää, koska se voi vaikuttaa koko hermoston toiminnan kehittymiseen. (Ayres 2008, 74–78.) Ihminen tarvitsee tuntoaistimuksia jatkuvasti pystyäkseen toimimaan jäsenytyneesti. Tuntoaistin välityksellä saamme tietoa, jota tarvitsemme näköhavaintojen tekemisen, motorisen ohjailun ja kehon hahmotuksen lisäksi myös kouluoppimiseen, turvallisuudentunteen saavuttamiseen ja sosiaalisten taitojen kehittymiseen. (Kranowitz 2003, 77.)

Proprioseptiivinen aistijärjestelmä auttaa meitä liikkumaan lihasten ja nivelten lähettäessä aivoihin jatkuvasti tietoa kehomme asennosta. Vestibulaarinen aistijärjestelmä puolestaan lähettää aivoille tietoa siitä, mikä on asentomme suhteessa painovoimaan, liikkumeko vai olemmeko paikoillamme sekä mihin suuntaan ja millä nopeudella liikkumme. Jos vestibulaarinen aistijärjestelmä ei toimi tarkasti, myös muiden aistijärjestelmien lähettämän tiedon tulkinta on epäluotettavaa. Viskeraaliset aistiärsykkeet

puolestaan auttavat säätelemään verenpainetta, ruoansulatusta, hengitystä ja muita autonomisen hermoston toimintoja sekä kertovat aivoille, kuinka paljon keho tarvitsee ruokaa ja vettä. (Ayres 2008, 78–82.)

Ayres (2008, 33) kutsuu alle seitsemänvuotiaan lapsen aivoja ”aistimuksia käsitteleväksi koneeksi”, koska aivot saavat runsaasti aistimuksia ja muodostavat niistä merkityksiä. Tätä aikaa kutsutaan sensomotorisen kehityksen ajaksi, koska lapsen aistikokemusten synnyttämät toimintareaktiot tapahtuvat lihaksissa eli ovat motorisia. Nämä sensomotoriset prosessit muodostavat perustan myöhemmin kehittyville älyllisille ja sosiaalisille toimintoille. Sensorinen integraatio tarkoittaa aistitiedon jäsentämistä käyttöä varten. Aistit lähettävät aivoille jatkuvasti runsaasti tietoa kehomme tilasta sekä ympäristöstämme ja aivojen on jäsennettävä sinne tulevat aistiärsykkeet, jotta ihminen kykenee liikkumaan, oppimaan ja käyttäytymään mielekkäästi. Lapsi kehittää sensorista integraatiota leikkiesään, puhuessaan ja liikkeessään. Tämä luo perustan kehittyneemmälle sensoriselle integraatiolle, jota tarvitaan esimerkiksi lukemisessa ja kirjoittamisessa sekä käyttäytymisen hallinnassa. (Ayres 2008, 29–33.)

3.2 Luonto aistielämysten tarjoajana

Richard Louv (2008, 130 –131) kuvaa, kuinka teknologinen kehitys on kutistanut ihmisten aistimaailmaa viimeisen sadan vuoden kuluessa. Internet on tuonut saatavillemme ylenpalttisesti tietoa asiasta kuin asiasta, myös luonnosta, samalla kun omat aistimuksemme luonnosta ovat käyneet yhä vähäisemmiksi. Luonnon äänien sijasta elämämme ääniraita on täynnä sähköistä hurinaa ja koneiden ääniä. Ihmisen oppiminen koostuu kuitenkin tekemisestä, tuntemisesta ja käsien käyttämisestä, ei ainoastaan tiedon teoreettisesta lukemisesta.

Ihminen kasvaa ja kehittyä omien kokemustensa ja itsetuntonsa syvenemisen kautta; otamme kokonaisvaltaisesti vastaan mutta emme tiedosta emmekä edes ymmärrä kaikkea sitä, mitä koemme, tunnemme, sisäistämme ja tiedostamme (Wahlström & Juusola 2017, 14). Miellyttävillä aistikokemuksilla ja -elämyksillä on lukuisia suotuisia vaikutuksia ihmiseen: ne auttavat luomaan suotuisan vireystilan oppimiselle, mielikuvitukselle, tunteille, luovuudelle, itseluottamuksen rakentumiselle, stressin ja paineiden vähentymiselle sekä vuorovaikutukselle (Papunet 2017). Luontoympäristö mahdollistaa moniaistiset kokemukset miellyttävällä tavalla. Aistiärsykkeiden monipuolisuus on tärkeää lapsen

aistien kehittymisen ja aistitiedon jäsentymisen kannalta. Näkö, maku-, haju-, tunto- ja kuuloaistin lisäksi myös tasapaino- ja liikeaisti kaipaavat harjoitusta

Kaupunkiympäristössä on luontoympäristöön verrattuna paljon enemmän monitahoisia ärsykeitä, liikettä ja muuttuvia tilanteita, jolloin kaupunkiympäristö edellyttää jatkuvaa valppautta ja aistiherkkyyttä (Arvonen 2014, 18). Luonnossa lapsella on tilaa ja mahdollisuuksia harjoitella motorisia taitoja, juosta ja käyttää tilaa. Motoristen taitojen kehitykselle on tärkeää, miten aistimaailmamme tukee motoriikan kehittymistä. Käytämme aistitoimintojamme eri tavoin erilaisissa ympäristöissä. Kaupunkiympäristössä terävöitämme erityisesti näkö- ja kuuloaistiamme kulkeaksemme liikenteessä valppaana. Luonnossa puolestaan kaikki aistit ovat avoinna ja myös tuntoaisti on läsnä esimerkiksi oksien hipaisuissa. (Parikka-Nihti & Suomela 2014, 92–93.)

Luonnossa on helppoa pitää huomio nykyhetkessä, koska luonnossa tapahtuu jotain kaiken aikaa. Luonnossa sekä kokonaisuus että yksityiskohdat ovat jatkuvassa liikkeessä tai muutostilassa. Ihmisen tarkkaavaisuus voi kiinnittyä luonnon elementteihin tai luonnosta löytyviin yksityiskohtiin, joiden kokeminen saattaa koskettaa vaihtelevasti kaikkia aisteja. Luonto herättää tahattoman tarkkaavaisuuden ilman ponnisteluja tai tietoista keskittymistä, jolloin aistien ja havaintojen pitäminen luonnon tarkkailussa tuntuu helpolta ja itsestään selvältä. Luonnossa liikkuesssa jokainen askel on erilainen ja maaston muodot, aluskasvillisuus, risut sekä kivet pitävät aistit valppaina. (Arvonen 2014, 21.)

4 KEHITTÄMISTYÖN TOTEUTUS

Tässä luvussa käyn läpi opinnäytetyönä toteuttamani kehittämistehtävän, sen tavoitteet ja toimintaympäristön. Lisäksi kuvaan kehittämistyön prosessin opinnäytetyön ideasta aina lopullisen tuotoksen valmistumiseen asti (kuva 2).

4.1 Kehittämistehtävä ja tavoitteet

Opinnäytetyöni toteutustapa on toiminnallinen kehittäminen. Vilkan ja Airaksisen (2003, 9) mukaan toiminnallinen kehittäminen tähtää käytännön työelämän toiminnan ohjeistamiseen, opastamiseen, järjestämiseen tai järjeistämiseen. Heidän mukaansa opinnäytetyö voi olla alasta riippuen esimerkiksi ammatilliseen käytäntöön suunnattu ohje tai opastus tai vaikkapa jonkin tapahtuman toteuttaminen. Kehittämistyökseeni muodostui suunnitella Päiväkoti Tiitiäisen käyttöön opasvihko, jossa on ideoita ja vinkkejä luonnossa toteutettavaan, aisteja virittävään toimintaan.

Päiväkoti Tiitiäinen pyrkii lisäämään lasten ulkona liikkumista ja luonnossa tapahtuvaa oppimista ja Tiitiäisen johtaja ehdotti, että tekisin opinnäytetyönäni oppaan heidän ulko- toimintansa ja luonnossa oppimisen tueksi. Sain melko vapaat kädet määrittellä, mihin oppaassani keskittyisin. Koska Tiitiäinen on Vihreä Lippu -päiväkoti ja on mukana Multaa ja mukuloita -hankkeessa, halusin löytää erilaisen lähestymistavan luontoon ja siksi valitsin lopulta aisteja virittävän, multisensorisen lähestymistavan. Multisensorinen toiminta tarkoittaa menetelmää, jossa hyödynnetään ihmisen moniaistisuutta ympäristön suhteen ja miellyttävien aistikokemusten ja -elämysten avulla saavutetaan aktivoivan toiminnan ja rentoutumisen tasapaino (Papunet 2017). Tavoitteena on koota helppokäyttöiseksi oppaaksi ohjeita ja ideoita luonnossa toimimiseen ja luonnon tutkimiseen niin, että lapset käyttäisivät monipuolisesti aistejaan. Tieto ja tekemällä oppiminen ovat tärkeitä asioita, mutta halusin valikoida ja kehittää harjoituksia, jotka auttaisivat lapsia kokemaan ympäristön elämyksellisesti ja kenties vahvistaisivat heidän kokemustaan luontoon kuulumisesta. Pienikin aistikokemus yhteydestä luontoon lisää lapsen myötätuntoa elollisia olentoja ja luontoa kohtaan (Wahlström & Juusola 2017, 8). Keskityn oppaassani kehon ulkopuolelta tulevia ärsykeitä havainnoiviin aisteihin: kuulo-, näkö-, maku-, haju- ja tuntoaistiin.

Rajasin oppaan harjoitukset koskemaan lähinnä 3-6 -vuotiaita lapsia, joskin monia toimintavinkkejä voi soveltaa pienemmillekin lapsille. Halusin toiminnan toteuttamisen olevan helppoa, joten kiinnitin huomiota siihen, että oppaaseen kokoamani harjoitukset ja leikit eivät vaadi paljoakaan mukana kuljetettavaa materiaalia, vaan niissä voi hyödyntää ympäristöstä löytyviä luonnon materiaaleja.

4.2 Toimintaympäristö

Päiväkoti Tiitiäinen on Uudessakaupungissa Sorvakossa sijaitseva Sateenkaari Kodon päiväkoti. Tiitiäisessä on viisi lapsiryhmää ja paikkoja kaikkiaan 47:lle lapselle. Johtajana toimii sosionomikoulutuksen saanut lastentarhanopettaja Sane Mattila ja päiväkodissa työskentelee hänen lisäksi kaksi lastentarhanopettajaa ja viisi lastenhoitajaa sekä laitospulainen. Tiitiäisessä on käynnissä tilojen muutostyö ja laajennus, jonka myötä päiväkotiin on tulossa syksyllä 2018 lisää tiloja ja lapsipaikkoja.

Tiitiäisen toiminnan painoalueina ovat musiikkikasvatus, liikunta- ja seikkailukasvatus, pienryhmätoiminta sekä luonto- ja ympäristökasvatus. Toimintaa ohjaavia keskeisiä arvoja ovat perhelähtöisyys, läheisyys ja turvallisuus, aktiivisuus ja ilo, kestävä kehitys sekä yhteisöllisyys ja osallisuus. Tiitiäinen on Vihreä Lippu -päiväkoti ja on saavuttanut siinä kestävä tason. Tiitiäisessä on pyritty lisäämään lasten ulkona liikkumista ja oppimista. Luonnossa syntyviä kysymyksiä ja elämyksiä käsitellään päiväkodissa monin eri tavoin; kysymyksiin etsitään vastauksia, lapsille annetaan mahdollisuus eri asioiden tutkimiseen ja kokeiluun, luonnossa koettuja aiheita voidaan vaikkapa maalata tai käsitellä sadun keinoin. (Sateenkaari Koto 2017.)

Tiitiäinen, samoin kuin kaikki Sateenkaari Kodon päiväkodit, on mukana Sateenkaari Koto ry:n Multaa ja mukuloita -hankkeessa. Kyseessä on Opetushallituksen rahoittama innovatiivisten oppimisympäristöjen edistämishanke, jonka pääkohtia ovat kiertotalouskäsitteen havainnollistaminen pienimuotoisen viljelyn avulla sekä muun ruokakasvatuksen edistäminen, tavoitteena lisätä ruoan arvostusta, vähentää ruokahävikkiä sekä tutustuttaa lapset lajittelukäytäntöihin. Lapset pääsevät käytännössä itse kasvattamaan kasveja, huolehtimaan niistä ja nauttimaan sadosta. (Sateenkaari Koto 2018.)

Päiväkoti Tiitiäinen toimii Vakka-Suomen sairaalan takana, sen välittömässä läheisyydessä, tiloissa, joissa ennen oli työntekijöiden asuntoja. Tulevissa muutostöissä rakennuksen autotalli muutetaan päiväkodin käyttöön soveltuviksi sisätiloiksi. Päiväkodin

takana on vihreä aidattu piha-alue keinuineen ja kiipeilytelineineen ja aidan takana avautuu metsä- ja peltomaisema. Aidan taakse on vuoden 2018 aikana valmistunut kota, jota päiväkodin ryhmät käyttävät säännöllisesti. Kodassa on tulisija, jota lämmittämällä sitä voidaan mukavasti käyttää ympäri vuoden. Kodan ulkopuolella on myös nuotio-paikka, jonka ympärillä ovat vanhemmatkin jo istuneet vanhempainillan aikana.

4.3 Kehittämistyön menetelmä

Pohdittuani metodinvalintaa päädyin siihen, että opinnäytetyöni aiheeseen parhaiten so-piva kehittämismenetelmä on aikaisemman tiedon eli aiheesta tehtyjen tutkimusten ja aihetta sivuavien kehittämisraporttien käyttö, joiden avulla pyrin kartoittamaan, kuinka luonnossa leikkiminen aisteja käyttäen voi lisätä lasten hyvinvointia ja millaisia luon-nossa toteutettavia toiminta- ja leikkiohjeita on saatavilla. Valikoin niistä ne, joissa pai-nopiste on erityisesti aisteja virittävässä toiminnassa sekä pyrin muokkaamaan löytä-miäni ideoita niin, että ne sopivat laatimani oppaan toiminta-ajatukseen. Käyttämäni me-todi on yleiskatsaus, jossa tiivistän ja kartoitan aiheesta aiemmin kerättyä tutkimustietoa. Suhosen ym. (2015, 12) mukaan yleiskatsaus kuvaa tutkimuskohteen yleisellä tasolla, tarkastelee olemassa olevan tutkimuksen luonnetta ja ominaispiirteitä, eikä tarkastelu-tapa ole kovinkaan systemaattinen.

Olin suunnitellut tekeväni viimeisen pitkän harjoitteluni syksyllä 2018 Päiväkoti Tiitiäi- sessä, jolloin voisin itse testata oppaani raakaversion harjoituksia käytännössä sekä ky- sellä suullisesti päiväkodin työntekijöiltä heidän kokemuksiin oppaani käyttämisestä. Havaintojeni ja saadun palautteen perusteella pystyisin mahdollisesti muokkaamaan op- paan valmiin ulkoasun ja sisällön paremmin tarkoitusta palvelevaksi. Suunnitelmani kui- tenkin muuttuivat, kun sain yllättäen ja nopealla aikataululla työpaikan lähellä kotiani ava- tusta päiväkodista ja aloitin työt siellä heinäkuun lopulla. Harjoitteluni Tiitiäisessä peruun- tui mutta sovin edelleen jatkavani opinnäytetyön tekoa aiemman suunnitelmani mukai- sesti. Sen sijaan, että itse testaisin opastani siellä käytännössä, toimitin oppaasta kaksi raakaversiota heille syyskuun puolivälissä ja laadin yksinkertaisen kyselykaavakkeen (liite 1), jolla pyrin kartoittamaan työntekijöiden kokemuksia ja mielipiteitä oppaani sisäl- löstä ja käytettävyydestä. Toimitin kyselykaavakkeet päiväkotiin yhdessä oppaan raaka- versioiden kanssa ja noudin täytetyt kaavakkeet kolmen viikon jälkeen, jotta ehdin vielä tehdä mahdolliset muutokset oppaaseen ennen sen lopullista valmistumista.

Halusin tehdä kyselykaavakkeesta mahdollisimman yksinkertaisen ja helposti täytettävän, jotta työntekijät kokisivat sen täyttämisen vaivattomaksi työpäivän lomassa. Kyselyni on strukturoitu, skaaloihin perustuva kysely, jossa tarjoan vastaajalle kolme eri vaihtoehtoa sen mukaan, kuinka voimakkaasti hän on väittämäni kanssa samaa mieltä. Jokaisen väittämän jälkeen jätän vastaajalle myös mahdollisuuden kirjoittaa avoimen vastauksen tai perustella kantaansa. Kyselykaavakkeen lopussa on myös mahdollisuus kertoa avoimesti aiheeseen liittyviä ajatuksiaan. Kyselyni on kontrolloitu kysely, koska jaoin kyselylomakkeet paikan päällä Tiitiäisessä henkilökunnalle ja kerroin heille kyselyn tarkoituksesta sekä annoin mahdollisuuden esittää kysymyksiä (Hirsjärvi ym. 2015, 197).

4.4 Kehittämistyön prosessi

Kuva 2 Opinnäytetyön prosessin kuvaus konstruktivistisen mallin mukaan (mukaillen Salosen 2013, 20).

Käyn seuraavaksi läpi kehittämistyöni prosessin käyttäen runkona Salosen (2013) konstruktivistista mallia (kuva 2). Salosen (2013, 17) mukaan *aloitusvaiheeseen* sisältyy ilmaistu kehittämistarve, kehittämistehtävä ja toimintaympäristö sekä käsitys mukana olevista toimijoista ja heidän panoksestaan. Asun Uudessakaupungissa ja halusin tehdä opinnäytetyöhöni kuuluvan kehittämistehtävän täällä, joten otin sähköpostitse yhteyttä aluksi kahteen kaupungissa toimivaan yksityisen sektorin päiväkotiin esitellen itseni ja

kysyen, olisiko heillä mahdollisesti kiinnostusta lähteä työelämäkumppaneikseni opin- näytetyössäni. Kumpikin päiväkotikiinnostunut, mutta Päiväkotikiinnostuksella oli heti eh- dottaa aihealuetta eli heidän ulkotoimintansa kehittämistä. Tartuin Tiitiäisen johtajan eh- dotukseen ja sovin tapaamisen 15.11.2017 hänen kanssaan, jotta voisimme paremmin keskustella heidän tarpeistaan ja toiveistaan ja siitä, kuinka voisin opinnäytetyössäni edistää heidän ulkotoimintansa kehittämistä.

Keskustelimme johtajan kanssa päiväkodin toiminnan painopisteistä ja tulevista muutok- sista, mm. kodan rakentamisesta ja laajennuksesta. Johtaja oli etsinyt joitain nettimate- riaaleja, mm. erään esikouluryhmän luontotoimintaa käsittelevän pro gradu -tutkielman, joihin lupasin tutustua kotona. Minulle jäi aiheen rajaamisen ja keskittämisen suhteen varsin vapaat kädet. Sovimme, että tutkin materiaaleja, pohdin asiaa ja lähetän johtajalle sähköpostitse ajatuksiani ja ehdotuksiani oppaan sisällöstä. Lähetin marraskuussa Tii- tiäisen johtajalle viestin, jossa esittelin ideani siitä, että kokoaisin oppaaseen konkreetti- sia toiminta- ja leikkivinkkejä, jotka innostaisivat lapsia tutkimaan luontoa aistejaan käyt- täen. Työkiireistään johtuen johtaja ei ehtinyt vastata sähköpostiini, joten runsaan viikon odottelun jälkeen soitin hänelle saadakseni varmistuksen idealleni. Johtaja oli hyvin tyy- tyväinen rajaukseni ja oppaan ideaan, joten lähdin työstämään suunnitelmaa aiheen ympärille.

Suunnitteluvaiheessa hankkeesta tehdään kirjallinen kehittämissuunnitelma, josta tulee ilmetä tavoitteet, ympäristö, vaiheet, toimijat, kehittämismenetelmät, materiaalit ja aineis- tot, tiedonhankintamenetelmät ja dokumentointitavat. Kaikkia asioita ei etukäteen voi suunnitella tarkasti tai tietää, mikä onnistuu ja toimii, mutta on tärkeää, että työskentely on mahdollisimman huolellisesti suunniteltu. (Salonen 2013, 17.) Kirjoittaessani opinnäy- tetyöni suunnitelmaa, tarkensin ja rajasin aiheita vielä entisestään saadakseni siitä hal- littavan kokonaisuuden. Rajasin ikäryhmän, joille toimintaoppaan tehtävät suunnataan ja pyrin lisäämään oppaan käytön helppoutta keskittymällä toimintaan, johon tarvittavat materiaalit löytyisivät luonnosta eikä tarvikkeita tarvitsisi siten kuljettaa mukana. Halusin nostaa elämyksellisen luontokokemuksen etusijalle.

Halusin tuotteesta eli opasvihkosta riittävän pienen ja materiaaliltaan kestävä, jotta se olisi helppoa ottaa mukaan metsäretkelle lähtiessä ja se kestäisi erilaisia sääolosuhteita. Laminoidut, toisiinsa metallirenkailla kiinnitetyt sivut tuntuivat ajatuksena toimivilta: opasta olisi helppoa selata ja sivut kestäisivät monenlaisia olosuhteita ja käyttöä. Toi- saalta laminoitu opas olisi myös suhteellisen edullinen toteuttaa. Kirjasin suunnitelmaan myös ajatuksen siitä, että opas sisältäisi lähinnä konkreettisia toimintavinkkejä ja

leikkejä, teorian puolestaan kokoaisin opinnäytetyöni raporttiin. Halusin oppaasta nimenomaan käytännön työkalun, jota olisi mahdollisimman yksinkertaista käyttää.

Suunnitteluvaiheen jälkeen tulevassa *esivaiheessa* mennään kentälle siihen ympäristöön, jossa varsinainen työskentely tapahtuu. Vaihe voi olla ajallisesti lyhyt sisältäen lähinnä suunnitelman läpilukua ja tulevan työskentelyn organisointia. (Salonen 2013, 17.) Opinnäytetyön suunnitelmani valmistuttua, lähetin sen Tiitiäisen johtajalle sähköpostitse. Hän hyväksyi suunnitelmani ja piti sitä hyvänä sekä toteuttamiskelpoisena. Lähestyvä joulukuusi teki päiväkodin arjesta melko kiireistä, joten sovin käyväni keväällä Tiitiäisessä tutustumassa tarkemmin päiväkodin käyttämiin, lähellä oleviin ulkoiluympäristöihin. Samalla tutustuisin tarkemmin siihen, millaista materiaalia heillä tällä hetkellä on ulkotoinnin tueksi ja mahdollisesti pääsisin mukaan päiväkodin ulkoilutilanteeseen.

Työstövaiheella tarkoitetaan käytännön toteutusta eli toimeenpanoa. Tässä vaiheessa realisoituu se, ketkä ovat hankkeessa mukana, millä menetelmillä kehittämistyötä tehdään, minkälaista materiaalia ja aineistoa kehittämisen tueksi tarvitaan sekä millä tavoin tuotettu materiaali dokumentoidaan. (Salonen 2013, 18.) Etsin kirjallisuutta ja jo tehtyjä opinnäytetöitä, jotka liittyivät ympäristö- ja luontokasvatukseen, lasten luontosuhteen tukemiseen sekä erityisesti luonnon elämykselliseen, aistien kautta tapahtuvaan kokemukseen ja siitä saataviin hyötyihin. Pohdin ja jaottelin teoriaa eri tavoin, kunnes päädyin lopulliseen tulokseen, jossa luonto ja aistit on jaettu omiin lukuihinsa. Ympäristökasvatus ja lähiluonnon käyttäminen varhaiskasvatuksen oppimisympäristönä ovat nousseet viime vuosina pinnalle ja ne mainitaan myös valtakunnallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa. Aiheeseen liittyen on tehty monia opinnäytetöitä, mutta en löytänyt sellaista, jossa olisi keskitytty luonnon kokemukseen nimenomaan aisteja hyödyntäen. Halusin tuoda teorian avulla esille näkökulmaa siihen, kuinka luonto elämyksellisesti koettuna voi vaikuttaa ihmiseen hyvinvointia lisäävästi ja edistää lasten luontosuhteen kehittymistä, joka puolestaan on tärkeä luonnon suojelemisen kannalta.

Kävin läpi lukuisia leikkioppaita ja internettiin tallennettuja toiminta- ja leikkipankkeja etsiessäni oppaaseeni sopivia harjoituksia. Jotkut ideat toimivat sellaisinaan, toisia jouduin muokkaamaan, jotta ne voisi toteuttaa oppaani hengen mukaisesti ilman mukana kuljettavia tarvikkeita. Oppaan kuvituksen tein itse keväällä, kesällä ja alkusyksyn aikana ottamalla valokuvia, joissa pyrin maisemien lisäksi kuvaamaan myös luonnosta löydettäviä mielenkiintoisia yksityiskohtia.

Mietin eri tapoja, joilla voisin järjestää löytämäni toimintaideat oppaaksi. Olin alun perin ajatellut jaottelevani toimintaa esimerkiksi vuodenajan mukaan mutta hylkäsin tuon jaottelun, koska kirjoittamani toimintaohjeet olivat kaikki toteutettavissa jokaisena vuodenaikana ja eri sääolosuhteissa. Seuraavaksi jaottelin toimintaa eri aistien mukaan, mutta sekään ei tuntunut toimivalta ratkaisulta, koska monessa harjoituksessa kykenee hyödyntämään useita aistikanavia. Päädyin lopuksi nimeämään harjoitukset ja asettelemaan ne nimen mukaiseen aakkosjärjestykseen.

Salosen (2013, 18) mukaan *tarkistusvaiheessa* eri toimijat arvioivat tuotosta yhdessä ja tarvittaessa se palautuu vielä työstövaiheeseen tai siirtyy viimeistelyvaiheeseen. Tässä vaiheessa kävin läpi Tiitiäiseen toimittamieni kyselylomakkeiden vastaukset saadakseni selville, mitä työntekijät ajattelivat tekemästani opasvihkosta. Neljä työntekijää olivat vastanneet jättämäni kyselylomakkeeseen. Kaikki ilmaisivat tyytyväisyyttä laatimaani oppaaseen eikä kukaan esittänyt parannusehdotuksia tai muutostoiveita, joten en palautanut opasta enää työstövaiheeseen. Puhuin myös Tiitiäisen johtajan kanssa ja hän kertoi olevansa hyvin tyytyväinen oppaaseeni.

Viimeiseksi tuleva *viimeistelyvaihe* saattaa olla vaativa, sillä siinä viimeistellään sekä opinnäytetyön raportti että valmis tuotos. Tässä vaiheessa tuotoksen viimeistelyssä saattaa olla mukana muitakin kehittämishankkeeseen osallistuneita tekijöitä, kuten tuotoksen käyttäjät, asiakkaat tai työntekijät. (Salonen 2013, 18.) Koska en saanut muutostoiveita tai -ehdotuksia oppaan tulevilta käyttäjiltä, en lähtenyt tekemään siihen muutoksia, vaan katsoin oppaan olevan valmis.

4.5 Kehittämistyön tuotos

Kehittämishankkeen tuloksena syntyy tuotos, joka voi olla esimerkiksi uusi opas tai toimintatapa, joka sisältää uutta tietoa tai on jollain tapaa entisiä parempi (Salonen 2013, 26). Opinnäytetyössäni kehittämistyön tuloksena syntyi opasvihko (liite 2: oppaan sisältö), johon olen koontanut toimintaideoita siihen, kuinka luontoa voi kokea ja tutkia aisteja hyödyntäen. Ulkoasultaan opas on A5-kokoinen vihko, jonka jokainen sivu on laminoitu ja kiinnitetty muovirenkailla toisiinsa. Pyrin oppaassani ennen kaikkea käytännöllisyyteen ja siihen, että harjoitukset olisivat helposti toteutettavissa. Pääajatus on innostaa lapsia kokemaan luontoympäristöä elämyksellisesti monia aistejaan käyttäen ja vahvistaa lasten luontosuhdetta.

Oppaassa on esipuhe, jossa kerron lyhyesti oppaan sisällöstä ja esittelen käyttämäni aistimerkit, joilla olen merkinnyt jokaisen harjoituksen alle, mitä aistia tai aisteja siinä ennen kaikkea hyödynnetään. En laittanut oppaaseen tarkoituksella teoretietoa, koska halusin tehdä siitä ytimekkään ja käytännönläheisen, helposti mukaan otettavan oppaan. Harjoituksia on 26 ja ne ovat aakkosjärjestyksessä. Olen lisännyt oppaaseen ottamiani valokuvia tarkoitukseni elävöittää sen ulkoasua ja kenties antaa lukijalle ideoita luonnon tarkkailemiseen. Lopussa on lähdeluettelo, johon olen kirjannut internetsivustot ja kirjat, joista olen harjoituksia lainannut joko suoraan tai oppaaseen sopiviksi muokattuina.

5 ARVIOINTI JA JOHTOPÄÄTÖKSET

5.1 Teorian arviointi

Luonnon vaikutusta ihmiseen on tutkittu runsaasti ja löysin paljon lähdemateriaalia luontokasvatukseen ja kestävään kehitykseen liittyen. Luonto, sen suojeleminen ja käyttäminen oppimisympäristönä on varhaiskasvatuksessa hyvin pinnalla oleva asia. Etsin teoksia kirjastojen tietokannoista hakusanoilla, kirjojen lähdeluetteloista sekä aihepiiriä sivuavien opinnäytetöiden ja gradujen lähdeluetteloista. Myös erilaisten yhdistysten sivuilta löytyi materiaalia sekä teoriapohjaan että oppaan harjoituksiin. Rajasin teoriaa opinnäytetyötäni varten keskittymällä siihen, mitä ympäristö- ja luontokasvatus varhaiskasvatuksessa on ja mihin sillä pyritään. Halusin myös tuoda esiin niitä monia vaikutuksia, joita luontoympäristöllä tutkitusti on ihmisiin, koska ne osaltaan antavat perusteita sille, miksi varhaiskasvatuksessa tulisi käyttää lähiluontoa oppimis- ja leikkimispaikkana.

Erityyppistä toimintaa ja materiaalia varhaiskasvatukselle luonnossa oppimisen ja kestäväen kehityksen tueksi on runsaasti tarjolla ja kehitellään koko ajan lisää, joten poimin niistä vain muutaman, joita lyhyesti esittelin. Tarkoitukseni oli valita paljon käytettyjä menetelmiä, jotka kuitenkin hiukan poikkeavat toisistaan tai lähestyvät luontosuhteen kehittymistä hiukan eri näkökulmista, kuten esimerkiksi Vihreässä Lipussa pääpaino on lasten toimimisessa luonnon suojelemiseksi ja kestäväen kehityksen edistämiseksi, kun taas Metsämörri-toiminnassa lasten kanssa rakennetaan luontosuhdetta elämyksellisesti luonnossa liikkuen ja leikkien.

Koska opinnäytetyöni tuotoksessa nimenomaan keskityn harjoituksiin, joissa hyödynnetään aisteja, kirjoitin teoriaosuuteen lyhyesti tietoa myös ihmisen aisteista, etenkin niistä viidestä, joiden avulla tutkimme ympäristöämme. Pääpaino ei kuitenkaan ole aisteissa fysiologisessa mielessä, vaan pyrin pitämään näkökulman siinä, kuinka aistikokemusten saaminen lapsena mahdollisesti hyödyttää ihmistä hänen kehityksessään ja myöhemmässä elämässään. Tällä näkökulmalla hain perusteluja sille, miksi juuri luonnon tutkiminen elämyksellisesti aisteja käyttäen olisi hyväksi lapsille sen lisäksi, että se lujittaa heidän luontosuhdettaan.

5.2 Kehittämismetodien arviointi

Kehittämistoimintani tavoitteuena oli tarjota materiaalia Päiväkoti Tiitiäisen ulkotoiminnan tueksi. Sain melko vapaat kädet päättää siitä, millaiseen ulkona toteutettavaan toimintaan keskittyisin. Kehittämismetodeinani oli olemassa olevaan kirjallisuuteen ja toimintaideoihin tutustuminen ja niiden seulominen sekä tarvittaessa muokkaaminen oppaaseeni sopiviksi. Tämän kirjallisuuskatsauksen perusteella koostin oppaani ensimmäisen version, jota oli tarkoitus muokata työntekijöille suunnatun kyselyn perusteella. Arvioidessani kehittämistyöni lähtökohtia, huomaan, että olisin voinut osallistaa Tiitiäisen työntekijöitä kehitystyöhön enemmän jo alusta lähtien. Keskustelin ainoastaan Tiitiäisen johtajan kanssa, vaikka olisin voinut pyrkiä kontaktiin muidenkin päiväkodin työntekijöiden kanssa järjestämällä esimerkiksi kokouksen, jossa olisin voinut kertoa kehittämistyöstäni ja saada aikaan keskustelua ja ideoita siitä, millaista opasta he erityisesti kaipaisivat. Dialoginen keskustelu useiden työntekijöiden kanssa olisi kenties ollut oivallinen menetelmä tässä tapauksessa. Yhteinen tapaaminen henkilökunnan kanssa olisi myös tehnyt toimintaympäristöä ja päiväkodin henkilökuntaa minulle tutummaksi. Koska en mennytkään Tiitiäiseen pitkään työharjoitteluun, kuten alussa suunnittelin, jäivät päiväkotit ja sen työntekijät minulle melko tuntemattomiksi ja samalla tavoin minun kehittämishankkeeni jäi heille varmaan melko vieraaksi.

Arvioinnissa voi käyttää erilaisia menetelmiä ja välineitä itsearvioinnin tai esimerkiksi asiakkailta tai kohderyhmältä kerättävän arvioinnin keinoina (Salonen ym. 2017, 65). Käytin oppaan ensimmäisen version kehittämismenetelmänä kyselylomaketta, jonka toimitin Tiitiäiseen saaden takaisin neljä täytettyä lomaketta. Pyrin varmistamaan mahdollisimman suuren vastausprosentin laatimalla kyselylomakkeesta helposti täytettävän ja ytimekkään käyttämällä skaaloihin perustuvaa kysymystyyppiä. Jätin myös tilaa avoimille vastauksille, mikäli vastaajat haluavat perustella tai tarkentaa vastauksiaan. Kyselyihin liittyy tietenkin myös heikkouksia, kuten kaikkiin kehittämismenetelmiin. Hirsjärvi (2015, 195) luettelee kyselytutkimuksen heikkouksina muun muassa pinnallisuuden, vastauskadon ja sen, ettei ole mahdollista varmistautua siitä, kuinka vakavasti vastaajat ovat suhtautuneet tutkimukseen, ovatko he ylipäättään selvillä siitä aihealueesta, jota kysely koskee ja ovatko annetut vastausvaihtoehdot olleet onnistuneita vastaajien näkökulmasta. Sain kyselyn perusteella oppaastani varsin positiivisen arvion, mutta jäin myös miettimään, kuinka todenmukaisia vastaukset olivat. Hirsjärvi (2015, 203) mainitsee vastauksiin vaikuttavan ”sosiaalisen suotavuuden” ilmiön, joka tarkoittaa sitä, että ihmisillä

on taipumus valita se vastausvaihtoehto, jota he arvelevat odotettavan ja joka siis on heidän mielestään yleensä suotava vastaus.

Sain kyselyn avulla selville työntekijöiden ajatuksia oppaasta mutta lasten mielipiteet oppaan harjoituksista jäivät selvittämättä. Työntekijät arvioivat lasten pitäneen niistä, mutta lapsilta itseltään en suoranaisesti asiaa kysynyt. Tämäkin on seikka, johon olisin voinut jälkikäteen ajatellen paneutua enemmän tai se voisi olla kokonaan toisen opinnäytetyön tai selvityksen aihe.

5.3 Tuotoksen arviointi

Tuotoksen arviointia voidaan ajatella tapahtuvan kehittämistoiminnan kaikissa vaiheissa. Arvioinnissa kehitystoimintaa tarkastellaan kriittisesti suhteessa asetettuihin tavoitteisiin; pohditaan, kuinka toiminnalle asetetut tavoitteet täyttyivät, mitä vaikutuksia kehittämistoiminnalla on ja mitä kehittämisprosessin aikana opittiin. (Salonen 2017.) Oppaan ulkoasu vastaa jotakuinkin ajatuksiani, vaikka sivujen kiinnitys poikkeaa hiukan siitä, mitä alussa halusin. Olin ajatellut oppaan sivujen kiinnittyvän toisiinsa umpinaisilla muovi- tai metallirenkailla, jolloin sivut eivät olisi päässeet missään vaiheessa irtoamaan. Nyt opas on nidottu yhteen muovikierteellä, koska painopaikassa ei ollut haluamani kaltaista kiinnitystä tarjolla ja huomasin, että opasta käsitellessä sivut saattavat irrota. En kuitenkaan saanut tästä sivujen irtoamisesta mitään palautetta kyselylomakkeessani.

Neljä Tiitiäisen työntekijää vastasivat nimettöminä kyselylomakkeeseen (liite 1), jotka jäin päiväkotiin yhdessä kahden opasvihon kanssa. He olivat käyttäneet laatimaani opasta ulkotoiminnassa lasten kanssa ja arvioivat opastani sekä rengastamalla valmiista vaihtoehdoista ne, jotka olivat lähinnä heidän mielipidettään, että kirjoittamalla jonkin verran avoimia vastauksia. Yksi vastaajista oli käyttänyt opasta alle 3-vuotiaiden ryhmässä soveltaen harjoituksia ikäryhmälle sopiviksi. Vastaukset olivat kaikkiaan hyvin positiivisia ja samankaltaisia.

Kaikki neljä vastaajaa olivat sitä mieltä, että opas oli helppokäyttöinen ja ulkoasultaan selkeä. Jotkut vastaajat olivat erikseen kommentoineet oppaan olevan kätevän kokoinen ja helppo ottaa mukaan. Myös aistisymbolit saivat kiitosta. Kaikki neljä olivat sitä mieltä, että saivat oppaasta uusia ideoita, mutta kaksi olivat myös kommentoineet, että tunsivat monet oppaan harjoituksista jo ennestään. Jokaisen vastaajan mielestä oppaan ohjeet olivat helposti ymmärrettäviä. Kolme vastaajaa oli sitä mieltä, että harjoitukset olivat

lapsista kiinnostavia ja hauskoja. Yksi vastaajista, joka sovelsi oppaan toimintaideoita alle 3-vuotiaiden lasten kanssa, ei osannut sanoa, kuinka lapset kokivat harjoitukset. Jokainen vastaaja oli sitä mieltä, että oppaan harjoitukset innostivat lapsia tutkimaan luontoa aistejaan käyttäen. Erityisesti oli mainittu metsän äänien kuuntelu, joka oli ollut vastaajan mielestä mielenkiintoinen ja pysäyttävä kokemus sekä erilaisten värisävyjen hakeminen luonnosta, joka oli ollut aluksi haasteellista mutta oli kuitenkin onnistunut.

Vastaajat kirjoittivat lopuksi vapaissa vastauksissaan oppaan olevan selkeä ja sopivan kokoinen ”paketti”. Eräs vastaaja totesi, että opas olisi erittäin hyvä sellaiseen päiväkoitiin, jossa luontokasvatus on vasta aluillaan, koska osa tehtävistä oli jo tuttuja hänen ryhmälleen. Kaikkiaan tuotokseni sai kuitenkin sisällöstään ja ulkoasustaan niin positiivisen arvioinnin päiväkodin työntekijöiltä, että en nähnyt syytä lähteä tekemään muutoksia raakaversiooni, vaan se jäi lopulliseksi versioksi.

5.4 Oman työskentelyn arviointi

Suurimmiksi haasteikseni opinnäytetyön tekemisessä nousivat ensinnäkin kehittämistyöni yksinäisyys ja toisaalta muuttuvat aikataulut ja elämäntilanteet. Toivoin alussa löytäväni parin, jonka kanssa tekisin opinnäytetyön, mutta koska en tuntenut opiskelijaryhmästä juuri ketään ja lisäksi työelämäkumppanini oli Uudestakaupungista eikä opiskelijaryhmässä ilmeisesti ollut muita uusikaupunkilaisia, en löytänyt ketään parikseni tähän kehittämistyöhön. Niinpä ideoiden sanallistaminen ja jakaminen jäivät varmaankin melko vajaiksi, vaikka itsekseni kirjoitinkin erilaisia mindmappeja saadakseni ideoita ja huomioidakseni erilaisia näkökulmia. Parin puuttuminen teki opinnäytetyön tekemisestä myös aika yksinäistä puuhaa, koin itseni motivoimisen olevan välillä hyvin vaikeaa ja tehdyn työn ja suunnitelmien arviointi oli haastavaa, koska omalle työlleen tietyllä tavalla sokeutuu ollessaan niin lähellä sitä. Toisaalta yksin tekeminen mahdollisti oman aikataulun noudattamisen, vaikka luulen kyllä, että parin kanssa tehdessä työ olisi tullut valmiiksi paljon joutuisammin.

En myöskään ollut juurikaan tekemisissä työelämäkumppanini kanssa kehittämistyön aikana. Kuten aikaisemmin menetelmien arvioinnissa totesin, olisin voinut itse aktiivisemmin osallistaa päiväkodin työyhteisöä mukaan kehittämistoiminnan ideointiin sen sijaan, että keskustelin vain johtajan kanssa. Osaksi siihen on syynä se, että en vain tullut ajatelleeksi asiaa siinä vaiheessa ja toisaalta lähestyvä joulukuusi teki päiväkodin arjesta normaalia kiireisempää, joten en halunnut kuormittaa työntekijöitä kehittämistyölläni siinä

vaiheessa. Käydessäni Tiitiäisessä sain aina erittäin ystävällisen vastaanoton ja keskustellessani ulkona ja sisätiloissa tapaamieni työntekijöiden kanssa he olivat kiinnostuneita ja ilahtuneita hankkeestani, mutta koska en järjestänyt varsinaista kokousta, jossa olisimme voineet ideoida opasta yhdessä, en saanut heiltä juurikaan ajatuksia kehittämistyöni etenemisen tueksi. Toisaalta tämä on ollut minulle opettava kokemus, koska nyt oivallan sen, kuinka tärkeää olisi osallistaa myös työntekijät heti hankkeen alkuvaiheessa.

Alkuperäinen ajatukseni oli, että tekisin kymmenen viikon mittaisen työharjoittelun Päiväkoti Tiitiäisessä syksyllä 2018 ja samalla kokeilisin oppaan raakaversiota käytännössä, keräisin työntekijöiltä mielipiteitä ja ehdotuksia siitä, millainen lopullinen versio olisi ja sitten muokkaisin lopullisen version heidän tarpeitaan vastaavaksi. Tämä suunnitelma ei kuitenkaan toteutunut, koska sain työpaikan aivan kotini lähelle avattavasta päiväkodista ja aloitin työt siellä heinäkuun lopulla, jolloin työharjoitteluni Tiitiäisessä peruuntui. Töiden aloitus sai aikaan myös sen, että opinnäytetyöni tekeminen hidastui huomattavasti, koska olin suunnitellut käyttäväni elokuun tehokkaasti sen tekemiseen ennen työharjoittelun alkua. Uusi työ juuri avatussa päiväkodissa, harjoittelun kirjalliset tehtävät ja opinnäytetyön tekeminen yhdistettynä perhe-elämään on ollut haastava kombinaatio, joka on ajoittain aiheuttanut uupumusta. Olen huomannut, että olisi tärkeää työstää opinnäytetyötä joka päivä edes vähän tai ainakin pyrkiä siihen, sillä liian pitkät tauot vain lisäävät kynnystä tarttua uudelleen toimeen.

Opinnäytetyön tekeminen on kuitenkin kaikista haasteista huolimatta ollut opettava ja antoisakin kokemus. Luontokasvatukseen perehtyminen tuli heti hyödyksi, kun sain työpaikan luontopäiväkodista, jossa luonnossa oppiminen ja leikkiminen on osa arkea. Opasta tehdessäni kävin läpi lukuisia sivustoja ja kirjoja, joihin oli koottu luonnossa toteutettavia leikkejä ja harjoituksia, joita voin nyt hyödyntää työssäni. Tutustuin hankkeisiin ja menetelmiin, joita on kehitetty ympäristökasvatuksen tueksi. Sain myös yleiskuvaa siitä, mitä kestävä kehitys ja ympäristökasvatus tällä hetkellä käytännössä tarkoittavat varhaiskasvatuksessa.

5.5 Johtopäätökset

Materiaalia ja menetelmiä luonto- ja kestävä kehityksen kasvatuksen tueksi on kehitetty runsaasti. Lähestymistavat vaihtelevat tiedollisesta elämykselliseen ja kokemukselliseen. Kehittämistyöni tuotoksena syntynyt opasvihko ei sinällään tuonut juurikaan uutta

sisältöä luontokasvatukseen vaan pikemminkin kokosi yhteen harjoituksia, joissa erityisesti hyödynnetään aisteja. Harjoitusten löytäminen yksissä kansissa on toivoakseni kasvattajien työtä helpottavaa ja ainakin ne työntekijät, jotka vastasivat kyselyyn, olivat tyytyväisiä oppaan sisältöön.

Lasten oman äänen kuuleminen olisi myös tärkeää, sen selvittäminen millaista toimintaa he haluaisivat ja kuinka he kokevat luontokasvatuksen. Varsinkin pienimpien lasten kohdalla heidän mielipiteensä selvittäminen vaatii muunlaista lähestymistapaa kuin suoraa kyselyä, ehkä havainnointi voisi olla toimiva tapa. Itseäni henkilökohtaisesti kiinnostaisi myös seurata lasten vapaata leikkiä luonnossa ja sitä, kuinka he käyttävät leikeissään luontoympäristön tarjoamia materiaaleja.

LÄHTEET

- Arvonen, S. 2014. Metsämieli. Luonnollinen menetelmä mielentaitoihin. Helsinki: Metsäkustannus.
- Ayres, A. J. 2008. Aistimusten aallokossa. Sensorisen integraation häiriö ja terapia. Suom. L. Tapola. 25. uudistettu painos. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Cantell, H. (toim.) 2004. Ympäristökasvatuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Cantell, H. 2004. Johdanto. Teoksessa Cantell, H. (toim.) Ympäristökasvatuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Cantell, H. & Koskinen, S. 2004. Ympäristökasvatuksen tavoitteita ja sisältöjä. Teoksessa Cantell, H. (toim.) Ympäristökasvatuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Hirsjärvi, S.; Remes, P. & Sajavaara, P. 2015. Tutki ja kirjoita. 20. p. Helsinki: Tammi.
- Hujala, E. & Turja, L. (toim.) 2017. Varhaiskasvatuksen käsikirja. 4. uud. p. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Jalonen, R.; Hanski, I.; Kuuluvainen, T.; Nikinmaa, E.; Pelkonen, P.; Puttonen, P.; Raitio, K. & Tahvonen, O. (toim.) 2006. Uusi metsäkirja. Helsinki: Oy Yliopistokustannus University Press Finland.
- Jeronen, E.; Jeronen, J. & Raustia, H. Environmental Education in Finland – A Case Study of Environmental Education in Nature Schools. International Journal of Environmental and Science Education. 4. Viitattu 15.6.2018. https://www.researchgate.net/publication/252166752_Environmental_Education_in_Finland_-_A_Case_Study_of_Environmental_Education_in_Nature_Schools?_sg=KORqRoMMtBhZvM4HbNQGR8M1qJ66QsjHB9gTIf1KZwgTnk-wQiiYMiNOQO2Lr_Gc1MvB-Qa3HCQ.
- Joensuu, M. 2004. Esimerkkejä ympäristökasvatushankkeista. Teoksessa Cantell, H. (toim.) Ympäristökasvatuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Karjalainen, E. & Sievänen, T. 2006. Metsä elvyttää ja virkistää – mutta millainen metsä? Teoksessa Jalonen, R. ym. (toim.) Uusi metsäkirja. Helsinki: Oy Yliopistokustannus University Press Finland.
- Knight, S. 2009. Can Forest school act as a spur to better quality outdoor experiences? Viitattu 7.2.2018. <http://www.tactyc.org.uk/pdfs/Reflection-Knight.pdf>.
- Kranowitz, C. S. 2003. Tahatonta tohellusta. Sensorisen integraation häiriö lapsen arkielämässä. Suom. L. Tapola. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Lehtinen, U.; Haapala, M. & Dahlström, R.-M. 1993. Aistien avulla oppimaan. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Leppänen, M. & Pajunen, A. 2017. Terveysmetsä. Tunnista ja koe elvyttävä luonto. Helsinki: Gummerus Kustannus Oy.
- Louv, Richard. 2008. Last child in the woods. Chapel Hill: Algonquin Books.
- Luomi, A.; Paananen, J.; Viberg, K. & Virta, L. 2010. Keke päiväkodissa. Kestävän kehityksen opas. Viitattu 16.1.2018. https://www.kierratyskeskus.fi/files/4679/Keke_paivakodissa.pdf.

Majakka. Uudenkaupungin varhaiskasvatussuunnitelma 2017. Viitattu 11.1.2018. https://uusikaupunki.fi/sites/default/files/varhaiskasvatus_ja_koulutus/varhaiskasvatus/majakka_uudenkaupungin_varhaiskasvatussuunnitelma_2.11.2017_1.pdf.

Nordström, H. 2004. Ympäristökasvatuksen toimintamalleja. Teoksessa Cantell, H. (toim.) Ympäristökasvatuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus.

Papunet 2017. Multisensorinen toiminta. Viitattu 30.6.2018. <http://papunet.net/tietoa/multisensorinen-toiminta>.

Parikka-Nihti, M. & Suomela, L. 2014. Iloa ja ihmettelyä. Ympäristökasvatus varhaislapsuudessa. Jyväskylä: PS-kustannus.

Raittila, R. 2017. Ympäristökasvatus on lasten toimintaa. Teoksessa Hujala, E. & Turja, L. (toim.) Varhaiskasvatuksen käsikirja. 4. uud. p. Jyväskylä: PS-kustannus.

Salonen, K. 2013. Näkökulmia tutkimukselliseen ja toiminnalliseen opinnäytetyöhön. Opas opiskelijoille, opettajille ja TKI-henkilöstölle. Turun ammattikorkeakoulun puheenvuoroja 72. Turku: Turun ammattikorkeakoulu. <http://julkaisut.turkuamk.fi/isbn9789522163738.pdf>.

Salonen, K.; Eloranta, S.; Hautala, T. & Kinos, S. 2017. Kehittämistoiminta ja kehittämisen menetelmiä ammatillisessa korkeakoulutuksessa. Turku: Turun ammattikorkeakoulu. <http://julkaisut.turkuamk.fi/isbn9789522166494.pdf>.

Sateenkaari Koto 2017. Varhaiskasvatuksen toimintasuunnitelma 2017-2018. Päiväkoti Tiitiäinen. Viitattu 11.1.2018. <http://www.sateenkaarikoto.fi/media/tiedostot/pdf/varhaiskasvatuksen-toimintasuunnitelma-2017-2018-tiitiainen.pdf>.

Sateenkaari Koto 2018. Multaa ja mukuloita. Viitattu 27.6.2018. <https://www.sateenkaarikoto.fi/yhdistys/multaa-ja-mukuloita>.

Stolt, M.; Axelin, A. & Suhonen, R. 2015. Kirjallisuuskatsaus hoitotieteessä. Turku: Turun Yliopisto.

Suhonen, R.; Axelin, A. & Stolt, M. 2015. Erilaiset kirjallisuuskatsaukset. Teoksessa Stolt, M.; Axelin, A. & Suhonen, R. (toim.) Kirjallisuuskatsaus hoitotieteessä. Turku: Turun Yliopisto.

Suomen Latu. n.d. Metsämörri. Viitattu 18.1.2018. <https://www.suomenlatu.fi/ulkoile/lastentoiminta/metsamorri.html>.

Suomen Metsäyhdistys 2017. Design-suuntautunut pedagogiikka (Case Forest). Viitattu 18.1.2018. <https://www.smy.fi/dop/>.

Uudenkaupungin esiopetuksen opetussuunnitelma 2016. Viitattu 12.1.2018. https://uusikaupunki.fi/sites/default/files/varhaiskasvatus_ja_koulutus/varhaiskasvatus/uudenkaupungin_esiopetuksen_opetussuunnitelma_2016_0.pdf.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. 2016. Helsinki: Opetushallitus. Viitattu 12.1.2018. http://www.oph.fi/download/179349_varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet_2016.pdf.

Vihreä lippu. n.d. FEE Suomi. Viitattu 18.1.2018. <https://www.vihrealippu.fi>.

Vilka, H. & Airaksinen, T. 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Helsinki: Tammi.

Wahlström, R. & Juusola, M. 2017. Vihreä hoiva ja kasvatus. Luontoherkkysharjoituksia ja ympäristökasvatusta lapsille sekä nuorille. Helsinki: Kustannusyhtiö Artemia.

Willamo, R. 2004. Ihminen suhteessa luontoon. Teoksessa Cantell, H. (toim.) Ympäristökasvatuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus.

Wolff, L.-A. 2004. Ympäristökasvatus ja kestävä kehitys: 1960-luvulta nykypäivään. Teoksessa Cantell, H. (toim.) Ympäristökasvatuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus.

Woods, A. 2016. Elemental play and outdoor learning; young children's playful connections with people, places and things. New York: Routledge.

KYSELY AISTITEHTÄVIÄ -OPPAASTA

Olen tehnyt Päiväkoti Tiitiäisen ulkotoiminnan tueksi oppaan, jossa on luonnossa toteutettavia, aisteja virittäviä leikkejä ja harjoituksia 3-vuotiaille ja sitä vanhemmille lapsille. Pyydän teitä ystävällisesti tutustumaan oppaan raakaversioon ja mahdollisuuksienne mukaan käyttämään sitä ulkoillessanne lasten kanssa. Tällä kyselyllä pyrin selvittämään kokemuksianne oppaasta ja sen käytettävyydestä sekä saamaan mahdollisia muutosehdotuksia, jotta lopullinen versio vastaisi mahdollisimman paljon tarpeisiinne.

Ympyröikää mielipidettänne lähinnä oleva vaihtoehto. Kysymyksen alla oleville viivoille voitte kirjoittaa ajatuksianne ja mielipiteitänne sekä perusteluita valitsemallenne vaihtoehdolle.

Haen täytetyt kyselylomakkeet 5.10.

1. Opas oli helppokäyttöinen ja ulkoasultaan selkeä.
a.) samaa mieltä b.) en osaa sanoa c.) eri mieltä

2. Sain oppaasta uusia ideoita.
a.) samaa mieltä b.) en osaa sanoa c.) eri mieltä

3. Oppaan ohjeet olivat helposti ymmärrettäviä.
a.) samaa mieltä c.) en osaa sanoa b.) eri mieltä

4. Oppaassa olevat harjoitukset olivat lapsista kiinnostavia ja hauskoja.
a.) samaa mieltä b.) en osaa sanoa c.) eri mieltä

5. Oppaan harjoitukset innostivat lapsia tutkimaan luontoa aistejaan käyttäen.
a.) samaa mieltä b.) en osaa sanoa c.) eri mieltä

Muita mielipiteitä ja ajatuksia Aistitehtäviä-oppaasta:

Suuret kiitokset vastauksistanne!

AISTI- TEHTÄVIÄ

SISÄLLYS:

ALKUSANAT.....	4
AARTEIDEN ETSINTÄ.....	6
ELÄMÄN KIERTOKULKU.....	7
ETSI ERILAISIA.....	8
ETSIMISLEIKKI.....	9
HAJUJEN ETSIMINEN.....	10
HIIVITÄÄN HILJAA.....	11
JÄLKIÄ ELÄIMISTÄ.....	12
KIM-LEIKKI LUONNOSSA.....	13
KIVILYHDYN RAKENTAMINEN YHDESSÄ.....	14
KIVITUTKIMUKSIA.....	15
KOSKE PUUTA.....	16
LUONNON LAHJAT.....	17
LUONNONSOITTIMILLA SOITTAMINEN.....	18
LUONNON TAIDETEOS.....	19
LUONNON TILKKUTÄKKI.....	20
MAISTELU.....	21
METSÄN ELÄIMIÄ.....	22

MIKÄ ÄÄNI?.....	23
PALJAIN JALOIN.....	24
SATEENKAARI MAASSA.....	25
TUNNUSTELULEIKKI.....	26
VAINUKOIRA.....	27
VASTAKOHTIEN LÖYTÄMINEN.....	28
VUODENAJAN MERKKEJÄ.....	29
VÄRIEN ETSINTÄÄ.....	30
ÄÄNIEN KLUUNTELU.....	31
LÄHTEET.....	32

ALKUSANAT

Olen kerännyt tähän oppaaseen ulkona luonnossa toteutettavia toimintaohjeita ja ideoita noin 3-vuotiaille ja sitä vanhemmille lapsille. Opasvihon koostaminen on osa opinnäytetyötäni, jonka teen Turun Ammattikorkeakoulun sosionomiopinnoissa.

Oppaaseen on koottu toimintavinkkejä, joita lapsia ohjaava aikuinen voi muokata lapsiryhmän tarpeiden ja lapsilta tulevien ideoiden mukaan. Toimintaideoiden tarkoituksena on virittää lasten aisteja ja auttaa lapsia kokemaan ympäröivää luontoa monia eri aistejaan käyttäen. Olen pyrkinyt toimintavinkeissäni siihen, että niiden toteuttaminen olisi helppoa, tarvittavat materiaalit löytyisivät yleensä ympäröivästä luonnosta ja toimintapaikaksi sopisi niin metsä kuin lähipuistokin.

Jokaiseen harjoitukseen on merkitty symbolein, mitä aisteja siinä ensisijaisesti hyödynnetään:

 Kuuloaisti

 Hajuaisti

 Näköaisti

 Makuuisti

 Tuntoaisti

Luonnollisesti jokaisessa leikissä ja harjoituksessa voi pyrkiä herättelemään useita aisteja esimerkiksi haistelemalla ja tunnustelemalla eri materiaaleja tai kiinnittämällä huomio materiaaleista lähteviin ääniin – vain mielikuvitus on rajana.

Toivotan iloisia hetkiä luontoa aistien!

Karolina Heikkinen-Sealelli

AARTEIDEN ETSINTÄ

Maastosta kerätään vaikkapa 10 erilaista luonnonesineettä, kuten käpyjä, oksia, kaarnanpaloja ja kiviä. Lapset saavat katsella esineitä hetken aikaa, jonka jälkeen ne peitetään liinalla. Lapset koittavat etsiä maastosta itselleen samanlaiset esineet. Liinan alta paljastetaan esineitä yksi kerrallaan ja verrataan, kuinka samanlaisia esineitä on löytynyt. Etsintä voidaan toistaa uudelleenkin, jolloin muistaminen helpottuu. Esineiden määrää voidaan vaihdella lasten iän ja taitojen mukaan.

ELÄMÄN KIERTOKULKU

Tarkkaillaan yhdessä, kuinka elämän kiertokulku näkyy luonnossa: syntyminen, kasvu, kypsyminen ja kuolema. Voidaan kerätä esimerkkejä eri vaiheista, kuten kasvien siemeniä, kukintoja, kuolleita lehtiä ja muodostaa niistä kehä.

ETSI ERILAISIA

Lapset etsivät maasta niin monta erilaista lehteä kuin löytävät. Lasten kanssa tarkastellaan, mikä lehdissä on erilaista ja mikä samanlaista: muoto, väri, pinta... Lasten kanssa voi puhella siitä, mistä lehdestä he pitävät eniten ja miksi. Mikä tuntuu mukavimmalta? Mitä niiden muoto muistuttaa? Miltä ne tuoksuvat?

Lehtiä voidaan jaotella erilaisiin kasoihin niiden ominaisuuksien mukaan, sekoittaa ja järjestellä uudelleen. Lasten kanssa voidaan myös tutkia, mitä eri puiden lehdille tapahtuu eri vuodenaikoina.

ETSIMISLEIKKI

Lapsia pyydetään etsimään metsästä erilaisia asioita. Vaikkapa jotain sinistä, jotain pehmeää, jotain rapisevaa, jotain märkää, jotain soikeaa yms. Jokainen tuo löytämänsä asiat näyttille ja yhdessä tutkitaan, mitä kukin on löytänyt.

Lapsille voidaan myös antaa kuvia kasveista tai muista etsittäväistä asioista ja lapset etsivät niitä kuvien perusteella.

HAJUJEN ETSIMINEN

Etsitään luonnosta erilaisia hajuja. Voidaan esimerkiksi valita, etsitäänkö hyviä tuoksuja vai pahoja hajuja ja voidaan vertailla, minkälainen haju on kenenkin mielestä miellyttävä tai paha. Tai voidaan vain etsiä erilaisia hajuja.

Lapset voivat merkitä löytämänsä hajupaikan vaikkapa nauhalla tai kepillä ja lopuksi koko ryhmä kiertää haistelemassa löydettyjä hajuja. Voidaan koittaa selvittää hajun lähde. Minkä värinen haju olisi, jos se olisi väri?

HIIVITÄÄN HILJAA

Leikitään, että ollaan hiiriä tai muita saaliseläimiä, joiden on pystyttävä olemaan oikein hiljaa ja pysyttävä piilossa saalistajilta. Koitetaan liikkua luonnossa mahdollisimman hiljaa. Onko se helppoa? Kuuluuko liikkumisesta ääniä tai jääkö siitä jälkiä?

JÄLKIÄ ELÄIMISTÄ

Lähdetään luontoon etsimään, minkälaisia jälkiä eläimet ovat jättäneet. Eri vuodenaikoina eläimistä jää hiukan erilaisia jälkiä. Lumeen jääneiden jälkien lisäksi aina voi löytää eri eläinten ulosteita, jälkiä ruokailusta ja vaikkapa pesiä. Yhdessä voidaan koittaa tunnistaa löydetyt kakat, sulat, syödyt kävyt yms... Mitä kukin eläin syö? Onko sen aina helppoa löytää ruokaa? Mitä eri eläimet tekevät eri vuodenaikoina?

KIM-LEIKKI LUONNOSSA

Alustalle, esimerkiksi hiekalle, asetetaan luonnosta löydettyjä materiaaleja, kuten oksia, kiviä ja käpyjä. Lapset katselevat luonnonesineitä hetken ja kääntävät sitten selkensä, jolloin leikin ohjaaja poistaa yhden esineen. Lasten tehtävänä on muistella, mikä esine on poissa.

KIVILYHDYN RAKENTAMINEN YHDESSÄ

Etsitään laakeita kiviä, joista rakennetaan yhdessä, ryhmänä tai pareittain, kivilyhty asettelemalla kivet päällekkäin siten, että niiden keskelle jää tilaa tuikulle tai kynttilöille. Kivilyhtyjä voi rakentaa monia erikokoisia tai kivistä voi koota pienen pyramidin. Kivilyhdyistä ja pyramideista saa upean ja ekologisen koristeen puutarhaan.

KIVITUTKIMUKSIA

Lasten kanssa voidaan etsiä ja tutkia erilaisia kiviä. Erityisesti sateen kastelemat kivet näyttäytyvät värikkäinä ja kiehtovina. Voidaan etsiä erivärisiä kiviä, esimerkiksi valkoisia ja punaisia. Lohjenneissa kivissä näkyvät kivien erilaiset rakenteet ja kiteet. Kiviä voidaan kerätä mukaan ja laittaa vaikka vesimaljaan koristeiksi.

Kiviä voidaan myös lajitella eri ominaisuuksien, kuten koon, painon, värin tai sileyden mukaan.

KOSKE PUUTA

Lapset ovat pareittain. Toinen parista laittaa silmät kiinni ja näkevä johdattaa "sokean" valitsemansa puun luokse. "Sokea" saa tunnustella puun pintaa ja muotoa kaikessa rauhassa. Sen jälkeen näkevä johdattaa "sokean" pois puun luota. "Sokea" saa taas avata silmänsä, kertoa millainen puu oli ja koittaa löytää juuri tunnustelemansa puu. Näkevä voi auttaa löytämään oikean puun. Sen jälkeen parit vaihtavat paikkoja.

LUONNON LAHJAT

Lapset etsivät kauneimman luonnosta löytämänsä asian ja antavat se kaverilleen lahjaksi. Lahjan antaja ja saaja voidaan tarvittaessa valita esimerkiksi arpomalla. Jokaista lahjaa ihastellaan yhdessä koko ryhmän kanssa.

LUONNONSOITTIMILLA SOITTAMINEN

Luonnosta voi keksiä monenlaisia soittimia. Kiviä ja keppejä voi hakata yhteen, lehtiä ja pikkukiviä voi rapisuttaa kädessä tai jalan alla, käpyä voi raaputtaa kepillä, kiven päälle voi asetella puunpaloja, joita voi soittaa kuin ksylofonia, heinää voi vinguttaa puhaltamalla...

Musiikkia voidaan soittaa yksin tai kaikki yhdessä ja luonnonsoittimilla voidaan säestää vaikkapa yhteislaulua.

Vinkki: musiikkia voidaan soittaa hyvin hiljaa ja hyvin voimakkaalla äänellä sekä voidaan kokeilla tuottaa iloista, surullista tai vaikka jännittävää musiikkia. Millaiselta jäniksen pomppiminen kuulostaa soitettuna? Entä käärmeen kiemurtelu tai muurahaisen kipitys?

LUONNON TAIDETEOS

Lapset voivat yksin, pareittain tai ryhmissä rakentaa luonnon materiaaleista taideteoksen.

Ohjaaja voi antaa lapsille teeman tai he voivat vapaasti tehdä taideteoksen haluamastaan aiheesta. Lopuksi kierretään katsomassa kaikki taideteokset ja lapset saavat kertoa niistä.

Lapset voivat myös etsiä luonnosta kauniin kohdan, vaikkapa kiven pinnassa olevan jäkälän, jonka kehystävät kepeillä "tauluksi".

Lopuksi pidetään taidenäyttely ja ryhmä kiertää katsomassa jokaisen taulun. Taideteokset voidaan valokuvata.

LUONNON TILKKUTÄKKI

Luonnosta löytyvistä materiaaleista voi saada aikaiseksi kiehtovan tilkkutäkin. Maahan voidaan kepillä piirtää tilkkutäkin ääri viivat tai kepeistä voidaan hahmotella ruudukko, johon tilkkutäkki rakennetaan. Pohjana toimii parhaiten hiekka tai kallio. Jokaiseen ruutuun etsitään luonnosta eri värejä, eri muotoisia ja eri kokoisia asioita, jolloin lopputuloksena on luonnonmateriaaleista koottu tilkkutäkki.

Leikin ohjaaja voi tarvittaessa täyttää ruutuja hiukan valmiiksi antaakseen esimerkkiä siitä, millaisia materiaaleja mihinkin ruutuun voi koota. Tilkkutäkille voidaan valita myös teema esimerkiksi vihreän eri sävyistä tai vain kovista materiaaleista.

MAISTELU

Kerätään luonnosta kaikkea syötäväksi kelpaavaa ja maistellaan niitä. Syötäviä ovat esimerkiksi villivadelmat ja metsämansikat, mustikat ja puolukat, ketunleivät, suolaheinät ja koivunlehdet.

Lapsille kerrotaan, että mitään tunnistamaton ei saa laittaa suuhun, sillä jotkut marjat ja lehdet ovat myrkyllisiä. Myös kasvupaikka on hyvä huomioida, eikä autotien penkalta tule syödä marjoja tai lehtiä.

METSÄN ELÄIMIÄ

Lapset jaetaan ryhmiin ja jokaiselle ryhmälle annetaan joku tuttu metsäeläin, esimerkiksi jänis, orava tai kettu. Lapset eläytyvät saamansa eläimen rooliin. Miten eläin liikkuu? Mitä se syö? Onko eläin arka ja pelokas ja mitä se pelkää? Äänteleekö eläin jotenkin ja millaisia ääniä se kuulostelee? Mitähän eläin haistelee? Lapset voivat myös arvailla, mitä eläintä toiset ryhmät esittävät.

MIKÄ ÄÄNI?

Leikkijät ovat silmät suljettuina. Yksi leikkijöistä tekee jotain ääntä, esimerkiksi lyö kiviä vastakkain tai rapisuttaa lehtiä. Toiset leikkijät koittavat arvata, mistä ääni lähtee.

PALJAIN JALOIN

Tämän harjoituksen voi parhaiten toteuttaa ulkona lämpimään aikaan keväällä tai kesällä.

Kuljetaan paljain jaloin erilaisilla alustoilla, esimerkiksi hiekassa, nurmikolla, sammalella ja kalliolla. Mikä tuntuu parhaimmalta, missä taas on vaikeampi kulkea? Mikä tuntuu lämpimältä ja mikä kylmältä jalan alla? Voidaan koittaa hiipiä hiljaa kuin intiaanit. Jalat voidaan työntää syvälle hiekkaan tai veteen ja tunnustella miltä se tuntuu.

SATEENKAARI MAASSA

Sateenkaari on mennyt säpäleiksi ja sen värit ovat levinneet luontoon. Lapsia pyydetään etsimään erivärisiä "sateenkaaren palasia", kuten esimerkiksi kukkia, kiviä ja oksia ja kokoamaan sateenkaari uudelleen valmiiksi maahan tai vaikka lakanan päälle.

TUNNUSTELULEIKKI

Lapset sulkevat silmänsä ja ojentavat kätensä tai laittavat kätensä selkäänsä taakse. Toinen lapsi tai ohjaaja laittaa käteen jotain luonnosta löytämäänsä ja lapsi koittaa tunnustelemalla arvata, mitä käteen on laitettu.

Tunnusteluleikkiä voi leikkiä myös siten, että lapset istuvat piirissä silmät suljettuina. Jokaiselle annetaan käteen tunnusteltavaksi jokin luonnosta löydetty materiaali, luonnonesine, esim. kivi, kasvin lehti tai oksa. Jokainen opettelee tuntemaan oman esineensä tuntoaistinsa perusteella. Sen jälkeen esineet kerätään ja laitetaan kiertämään leikkijältä toiselle sekoitetussa järjestyksessä. Kun oma esine osuu kohdalle, se pidetään, mutta muut laitetaan kiertämään piirissä, kunnes kaikki ovat mielestään löytäneet omansa. Sen jälkeen silmät saa avata ja katsoa, mitä kädessä on.

VAINUKOIRA

Pieniin pusseihin tai purkkeihin tai vaikkapa kallion tai ison kiven päälle etsitään erilaisia hajuja. Niitä voivat olla esimerkiksi tuoksuvat kasvit, multa, pihkainen puunoksa, murskatut lehdet tai havunneulaset. Lapset voivat nuuhkia hajuja silmät suljettuina ja arvailla, mikä voisi olla kyseessä. Tai lapset voivat etsiä samanlaista hajua eli "hajuparia" maastosta.

Yksi hajunlähde voidaan myös jakaa kahtia ja laittaa toinen puolisko erilleen. Lapset voivat nuuskimalla etsiä sille hajuparin toisten hajujen joukosta.

VASTAKOHTIEN LÖYTÄMINEN

Ohjaaja sanoo adjektiiveja, kuten vaikkapa painava, ja lasten tehtävä on miettiä, mikä on adjektiivin vastakohta. Kun vastakohtaparit on keksitty, lapset etsivät yksin tai pareittain luonnosta vastakohtia vastaavat luonnonesineet, kuten esimerkiksi painavan kiven ja kevyen puunpalan tms.

Yhdessä tutkitaan, mitä kukin on löytänyt. Voidaan etsiä painavien joukosta kaikkein painavin ja järjestellä ja lajitella löytöjä eri tavoin niiden ominaisuuksien mukaan.

VUODENAJAN MERKKEJÄ

Lapset etsivät luonnosta niin monta kyseisen vuodenajan (talvi, kevät, kesä tai syksy) merkkiä, kuin vain löytävät. Tuoksut, äänet, varjojen pituus, luonnon värit yms.

VÄRIEN ETSINTÄÄ

Lapsille voidaan jakaa erivärisiä kartonkeja tai paperinpalasia ja kehottaa lapsia etsimään, löytävätkö he luonnosta samoja värisävyjä. Voidaan myös etsiä, löydetäänkö luonnosta samoja värisävyjä, kuin lasten vaatteissa on. Tai voidaan etsiä erilaisia punaisen, sinisen, vihreän jne. sävyjä. Mihin vuodenaikaan värejä löytyy eniten? Entä milloin vähiten?

ÄÄNIEN KUUNTELU

Kuunnellaan silmät suljettuina ympäristöstä kuuluvia ääniä ja koitetaan tunnistaa niitä. Mitkä äänistä ovat ihmisen aiheuttamia ja mitkä luonnon ääniä? Kuinka erilaiselta metsässä kuulostaa eri vuodenaikoina? Koska on kaikkein hiljaisinta ja koska kuuluu eniten ääniä?

Jos kuuluu linnun laulua, koitetaan tunnistaa, mikä lintu voisi olla kyseessä ja katsotaan, nähdäänkö missä lintu on.

LÄHTEET:

Kiuru ja Koppakuoriainen. 2010. Toim. L. Sunikka.
Vantaan kaupunki. Viitattu 3.8.2018.
[https://www.kierratyskeskus.fi/files/3204/kiurujako
ppis.web.pdf](https://www.kierratyskeskus.fi/files/3204/kiurujako_ppis.web.pdf).

Luontokoulu Ilves. Tehtäväpankki. Viitattu
2.8.2018
<http://www.luontokoulut.fi/ilves/metsa.html>.

Metsän oppimispolku. Leikkejä ja tehtäviä
varhaiskasvatukseen ja esiopetukseen. 2000.
Opetushallitus ja Suomen metsäyhdistys. Viitattu
18. 8. 2018.
[http://frantic.s3.amazonaws.com/smy/2014/10/Leik
keja-tehtavia-varhaiskasvatukseen-ja-
alkuopetukseen.pdf](http://frantic.s3.amazonaws.com/smy/2014/10/Leik
keja-tehtavia-varhaiskasvatukseen-ja-
alkuopetukseen.pdf)

Wahlström, R. & Juusola, M. 2017. Vihreä hoiva ja
kasvatus. Helsinki: Artemia.